

Linæa Sogn i gamle Dage.

Ved EDV. EGEBERG.

(Fortsat).

XV. Kirkerne.

I sidste Hefte af dette Aarsskrift sluttede jeg min Omtale af de Linæa Præster fra Reformationen til omkring 1800. Jeg vil nu forsøge at meddele det, jeg har fundet om de Arbejdspladser — Kirkerne — hvor deres navnløse Forgængere i Tiden før Kirkeomvæltningen var Menighedens Tjenere, og hvor de selv efter denne lod deres Røst høre for Alter og i Prædikestol.

Bjarup Kirke.

Sognet havde oprindelig to Kirker; Bjarup og Linæa, den første beliggende i den østlige Ende af Sognet, den anden omtrent midt i dette.

Jeg vil først fremdrage det lidet, der er at sige om den første, som sikkert i det meste af fire Aarhundrede har været Ruin.

Den har ligget meget smukt, paa en udløbende Banke i den Bakkerække, der i Nord rander den store Bjarup Mose, som engang har været Sø — der er under Tørvegravningen opgravet gamle Knubskibe — og hvis Overgang fra Sø til Mose ifølge Sagnet — naturligvis havde jeg nær sagt — skyldes Forbandedsen, som en adelig Jomfru udslyngede, da hun under sin Sejlads paa Søen tabte sin Guldring i denne.

Nord for Kirkeruinen ligger en høj Flade, mellem Byerne Sorring, Voel og Mollerup. Her laa engang tre Byer: Volstrup, Bjarup og Bottrup. Volstrup har jo ganske sikkert været en Afbyggerby fra Voel, og derfor har den selvfølgelig ligget i Nord ad Voel til. Denne By har altid i Bondesproget heddet og hedder fremdeles Uel, med klart U. Volstrup har derfor ogsaa heddet Uelstrup. Bjarup Kirke laa i Almindingsens søndre Rand, og herude har altsaa ogsaa Byen Bjarup ligget. Den kaldes ofte i Tingbøger og andre Arkivalier Bjertrup, Bjerdrup og lign., men det er sikkert en utilladelig Omredaktion af Navnet. Det gamle Bonde-
 navn har utvivlsomt altid været Bjarup. Efter Volstrups og Bjarups Beliggenhed at dømme kan det fastslaas, at Bottrup har ligget i Øst, ad Sorring til.

Hvorledes og hvornaar disse Byer er forsvundne vides ikke. Sagnet er ogsaa her tilrede og giver »Den sorte Død« Skylden. Og det kan jo godt være, at denne i sin Tid har tyndet stærkt ud mellem Befolkningen her. Men i 1484 synes der dog at have været Beboere i Bjarup. Man har nemlig fra dette Aar iflg. »Tegnelser over alle Lande« et Sandemands-Brev, hvori der sættes Skel mellem »Karleby (Kalby) marck och Bjertrum (Bjarup) marck«. Der har sandsynligvis været Mennesker paa begge Sider af den Grænse, der her er blevet optrukket.

Naa, Fladen er — maaske af flere ulykkelige Aarsager — altsaa blevet affolket og en stor Almindig har bredt sig, hvor der tidligere var Gaarde, Huse og dyrkede Marker. Den store Tomt er saa blevet delt mellem omliggende Byer. Sandemænds-Gang har til-
 delt hver By sit Omraade. Byernes Forter — de brede Fæ-Veje — kommer til at munde ud i den brede Fælle, Fæet drives herud, og vi hører gennem Ting-

bøgerne om Overskridelse af Skellene, Slagsmaal mellem Hyrderne eller Markmændene, og Tingtrætter rejser sig deraf. Atter maa Sandemændene ud for at opfriske Skellene, Gang paa Gang. Der nævnes ved disse Skelsætninger Navne, som ogsaa Nutiden kendes ved. Ved en Sandemænds-Gang af 1654, hvorved Mændene Niels Klog og Søren Bager fra Linaa, Lars Torsen fra Skellerup, Simon Sørensen fra Mollerup og Jens Knudsen fra Sorring gør Tjeneste, nævnes saaledes i Overdrevet »Sou Kierd« (Sokær) og »bechdals siig«. Et Nævn fra omtrent samme Tid paa otte Dannemænd omtaler det Sted, »hvor Voel Vejen løber — — — mellem Voel og Mollerup«, og da det har passeret nogle »grimede« Ege, kommer det over »Frie vads kierd neder ved den Aae, som løber mellem bierup (Bjarup) March och Mollerup March. — —«

Der skæres ogsaa Tørv herude i Ødet. Jeg minder om det, jeg i en tidligere Afhandling her i disse Aarbøger har fortalt om en Mosestrid i Bjarup mellem Linaa Mænd og en Sorring Mand, Lars Bonde. Der tales om Skellene i »Høngers Mose«, og der nævnes en Lod, som kaldes »Hadum Skiftet«. Vi faar tillige at vide, at Fischer-Slægten paa Farregaard, som ligger et Par Mil i Øst, har Part i en Mose i Bjarup — vi hører for Resten et Par Gange i disse Aar, at andre fjernthoende, f. Eks. fra Holmstol, Klintrup og Galten har Brugsret til baade Overdrevet og den store Bjarup Mose — og i Tinget, hvor Præsten Jakob Fogh paa egne og Linaa-Mænds Vegne fører Sagen, hører vi denne djærve Mand slaa fast, »at han kiendes ved den Vester Side og den øster Part af den øster Siide« af et Moseskifte. »Men hvad den norder Siide af moesen angaar kerrer han sig intet Effter« (vedrører ham ikke, er ikke hans).

Vi hører endvidere Gang paa Gang om Skove herude: »Bjarup« og »Gundholt«, hvor der hugges baade lovligt og ulovligt.

At der ogsaa kan træffes bosiddende Folk ude paa Fælleden ses i 1698. Da meddeler Tingbogen, at Lars Bonde i Sorring sælger til sin Markmands Søn, Niels Sørensen og Hustru i Mollerup og deres Arvinger, et Stykke Jord paa Bjarup Mark. Men maaske har det kun været en lille Plads, hvorpaa Niels, der vel sagtens har været Faderens Hjælper som Hyrde, kunde slaa et Skur op, der kunde krybes i Ly i, naar Hjorden om Sommeren vogtedes herude.

At der ikke blot handles med Overdrevet, men at Stykker af det pantsættes, ses i 1699, da en Notits i Tingbogen fortæller, at en Del af Jorden, som »ligger Neder och ofven ved Biarup Kirke« (Tomten naturligvis) er pantsat til Jens Andersen i Mollerup.

Oppe i Midten af det 18. Aarh. forsvinder Skovene herude — som flere andre Skove i Linæa Sogn. Vi hører i alt Fald ikke mere til dem. Ødet er da blevet endnu kendeligere. Men det har fremdeles ligget hen til Fællesbrug, indtil Begyndelsen af det 19de Aarh. — efter Udskiftningen, da Folk atter begyndte at befolke Sletten.

De Mennesker, som før Ødet beboede det store Overdrev, var altsaa dem, der sogtede til Bjarup Kirke. — Efter at have forudskikket dette om Egnens Historie, vender vi os til Kirken selv.

Hvornaar denne er bygget, kan ikke med Bestemthed siges. Ialtfald ikke med et Aarstal. Men dens Byggemateriale, den graa tilhugne Kamp, hvorfra der er enkelte Rester tilbage, viser hen mod den Tid, da de fleste danske Kampestenskirker blev rejst: Valdemarernes Tid.

Med Hensyn til dens Bygmestre staar vi da ogsaa paa bar Bund. Kun Sagnet træder til med sin Løsning af Spørgsmaalet. Det fortæller, at de tre Kirker: Linaa, Bjarup og Dallerup skal være byggede af tre Søstre, og føjer til, at de ligger i en lige Linje fra Øst til Vest. Endvidere fortalte i min Barndom de gamle i Linaa, at de tre Damer laa begravede i en lille endnu kendelig Høj i Haven ved den nu forlængst nedrevne og udflyttede Gandis- eller Storgaard. Plov og Harve gaar nu hen over Højen.

Vi ved altsaa intet her.

Digteren Thor Lange, der i sine Drengaar og sin Ungdom, som Gæst paa Kalbygaard, som hans Onkel Fr. Lange da ejede, kom en Del i Egnen her, har i sin Bog »I danske Farver« skrevet, over et Sagn om Herremanden paa Bjarupgaard, som han foregiver at have hørt derude, en nydelig lille Skitse, som han kalder »Aakandebloomst«. Heri taler han om et Sidekapel, som Bjarup Kirke skal have haft, og som en gammel Frue paa Bjarupgaard for en ung Piges Sjelerefred byggede og indviede til den døde Navnehelgen St. Agnes.

Maaske kan denne Helgenindes Navn bringes i Forbindelse med Bjarup Kirke. Men Thor Langes Skitse har i det hele i saa udpræget Grad Digtets Form, at jeg ikke tør udgive den for andet end et digterisk Sagn. Efter Ruinens Grund at dømme kan det da heller ikke skønnes, at Kirken har haft noget Sidekapel.

Jeg opgiver da at tage mod den Haandsrækning ang. Bjarup Kirkes Historie, Thor Lange her kunde synes at byde, og føler mig forpligtet til at bygge paa noget mere haandfast.

Jeg har første Gang mødt Kirkens Navn 1524¹). Der nævnes den mellem en Række Kirker, der det Aar svarer Landehjælp. Rækken ser saaledes ud: Alling (12 Mark), Lenoff (Linæa) (20 M.), Biertrup (Bjarup) (8 M.), Tulstrup (18 M.), Dallerup (20), Laesbye (Laasby) (20), Sporup (20), Røgenn (15), Hammeld (Hammel?) (15), Jernit (10), Voldby (10), Giern (20), Skorup (12), Smengi (15), Vissing (10), Søbye (12), Skanderup (18).

Det lille Beløb, Bjarup Kirke her er opført med, kan jo tyde paa, at dens Menighed har været lille, men at der dog har været en Menighed paa dette Tidspunkt, altsaa en Flok, der endnu søgte Kirken.

I 1528—29 findes den i et gammelt Kirkeregnskab opført mellem en Del Kirker i Gærn Herred, som Frederik I berøver Klokker. Denne Række ser — tilføjet hver Klokkes Vægt i »Jernfang» og Malm — saaledes ud: Linæa (2 Ørtebund, 18 Lispund), Søby (3 Ørtebund), Vissing (18 Lisp.), Smingge (1 Ø.), Lassby (Laasby) (2 Ø. 18 L.), Røgende (1 Ø. 18 L.), Bierdrup (Bjarup) (3 Ø.), Giern (3 Ø. 2 L.), Hamel (3 Ø.), Jermidt (2 Ø.), Toolstrup (Tulstrup) (18 L.), Daldrup (Dallerup) (3 Ø. 7 L.), Seganderop (Skanderup) (3 Ø. 5 L.). Lad mig indskyde, at det er adskillige Ørter Metal, den kongelige Røver her har tilegnet sig, rimeligvis til Støbning af Indretninger, der ikke talte Klokkernes skønne Sprog, vel sagtens til Kanoner.

Hvis Kirken ikke har haft mere end een Klokke, kan det vel med nogenlunde Sikkerhed fastslås, at efter 1529 er den ikke blevet brugt til Gudstjeneste, men af Klokkernes Antal paa dette Tidspunkt afhænger det altsaa sikkert til syvende og sidst, om den endnu efter 1529 er blevet benyttet. Hvis den

¹) Dansk Magasin, 4. R. 2.

har haft endnu en Klokke i Behold, er det jo ikke udelukket, at ogsaa de første Linaa-Præster efter Reformationen: Hr. Thourd og Hr. Jens Jensen kan have prædiket for en lille Menighed ude i Bjarup. Men selv om dette skulde være Tilfældet, kan man alligevel med ret stor Berettigelse sige, at Bjarup-Ruinen — som saa mange andre Kirketomter fra den Tid Landet over — ligger hen som Resterne af en katolsk Kirke. Det har i det væsentlige været katolsk Gudstjeneste med Messe, megen Klokkeringning m. m., der er bleven holdt paa dette Sted.

Vi er altsaa med Hensyn til Kirkens Nedbrydelse kommet Spørgsmaalet saa meget nærmere, at Tidspunktet kan sættes til et Aar efter 1529. Og nærmere kommer vi det sikkert ikke.

Fra Nedrivelsen meddeler Sagnet, at en Del af Kvadrene i Ydermuren er bleven fragtede til Linaa Kirke og der anvendt til dennes Forlængelse i Vest. At der er sket en saadan er kendeligt af Stenenes Sammenføjning i Murene. Men om Materialet skriver sig fra Bjarup Kirke vides ikke; man kan kun sige, at Sagnet sandsynligvis har Ret. Og med lige saa stor Sandsynlighed kan det vel fastslaas, at hvis der efter Bortkørselen er blevet Kvadre tilbage paa Kirketomten, da er disse sikkert efterhaanden bleven bortførte af Egnens Bønder til Brug i Trapper, Sokler o. s. v.

Saa meget er dog blevet tilbage af Murbrokker og Kalk, at Kirkemuren kan følges og Kirkens Størrelse bestemmes. Den har været 80 Fod lang og 45 Fod bred — en ret anseelig Bygning.

Naar man gaar hen over den gamle Kirketomt, gribes man af den Vemod, som det svundne Liv næsten altid vækker, selv hvor det har været lykkeligt og ligger fremme i Historiens Dagslys. Her paa

Tomten, hvor det svundne er indhyllet i et uigennemtrængeligt Mørke, og der intet vides, hverken om Lykke eller Ulykke, bliver Vemoden næsten til dyb Melidenhed. Det Liv, her for Aarhundreder siden er levet, faar ligesom noget knugende formaalsløst over sig. Hvilken Betydning havde og fik den Sang og Messe, som lød indenfor disse Mure, hvortil disse hendøde Kløkketoner, som bølgede ud over Byer, der forlængst er forsvundne, over Mennesker, der ukendte og glemte sover under de Tuer, der endnu kendes hist og her paa den gamle Kirkegaard.

Det er vel den samme dybe Medlidenhed med det svundne, glemte, og Trang til at skabe et Slags Minde hos den Slægt, der nu bor og bygger i disse Egne, der har faaet Digteren Thor Lange, hvis Kærlighed til Hjemlandet, dets Minder og Mennesker Afstanden fra disse ligesom potenserede, til at rejse et Mindesmærke paa Ruinen.

Jeg vil slutte min Omtale af Bjarup Kirke med at fortælle noget af det, C. Nyrop — Thor Langes nære Ven — siger i sin smukke Skildring af ham og Mindesmærket paa Bjarup Kirkebakke.

— — — Naar de unge fra Kalbygaard kom op til Kirkeruinen, tog han sin Hue af, idet han sagde, at her stod de paa hellig Jord, og een Gang vendte han sig endda til sin Kusine, Frk. Cathrine Lange, med de Ord: »Fru Hulfred! Om Gud vil give mig Lov til det, vil jeg en Gang lade rejse et Kors her, saa Efterverdenen kan mindes, hvor Bjarup Kirke har staaet«.

Efter et af ham gjort Udkast, tegnede da Arkitekt Gerhard Poulsen et Jernkors, som den 1. Juli 1915 blev rejst paa Bjarup Kirkebakke. Paa Korsets Fodstykke staar Indskriften: «Tantus labor ne sit cassus». Det

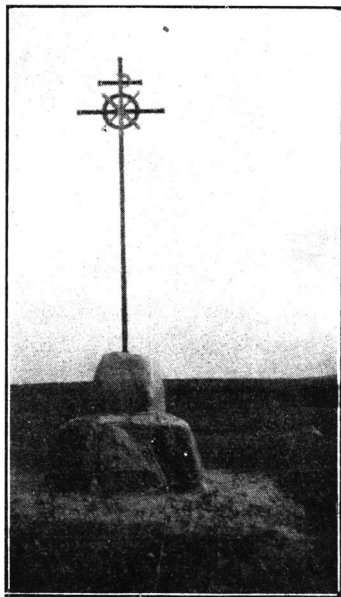
er en Linje af den gamle Dommedagssalme «Dies iræ, dies illa»¹⁾, fra Verset i den, der helt lyder: «Quærens me sedisti lassus / redemisti crucem passus / tantus labor ne sit cassus»²⁾.

»Lad dit Værk ej lægges øde« — det maa vel her være en Bøn om, at det, som for Aarhundreder siden er sket her i Guds Riges Tjeneste, ikke maa være gjort forgæves.

Linåa Kirke

ligger paa en lav Banke i den nordlige Side af Linåa By, oprindelig indenfor en Kreds af Gaarde. Dens nærmeste Naboer af disse var Præstegaarden — altsaa nu brændt og genopbygget nord for Byen — Gandis- eller Overgaarden — for et stort Halvthundred-Aar siden udflyttet til Dalen mod Nordøst — og er endnu Hjortegaardene nede i Engen ved Bakkens Fod i Vest. Den ligger meget smukt, hvor Dale fra Vest, Øst og Syd møder hinanden og giver gæstfrit Leje for baade Bæk og Aa. Den sidste løber en halv Mil i Nordvest ud i Guden.

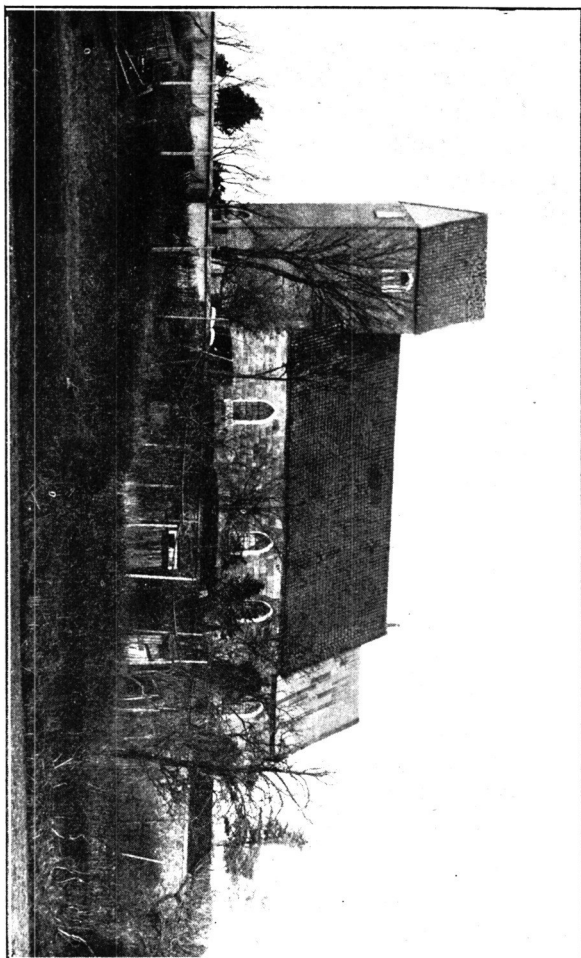
Rimeligvis er den opført paa samme Sted, hvor

Kors rejst af Thor Lange
paa Bjarup Kirkeruin ved
Møllerup.

¹⁾ Vredens Dag, hellig Dag.

²⁾ Du, som søgte mig med Møde og for mig paa Korset døde
/ lad dit Værk ej lad lægges øde.

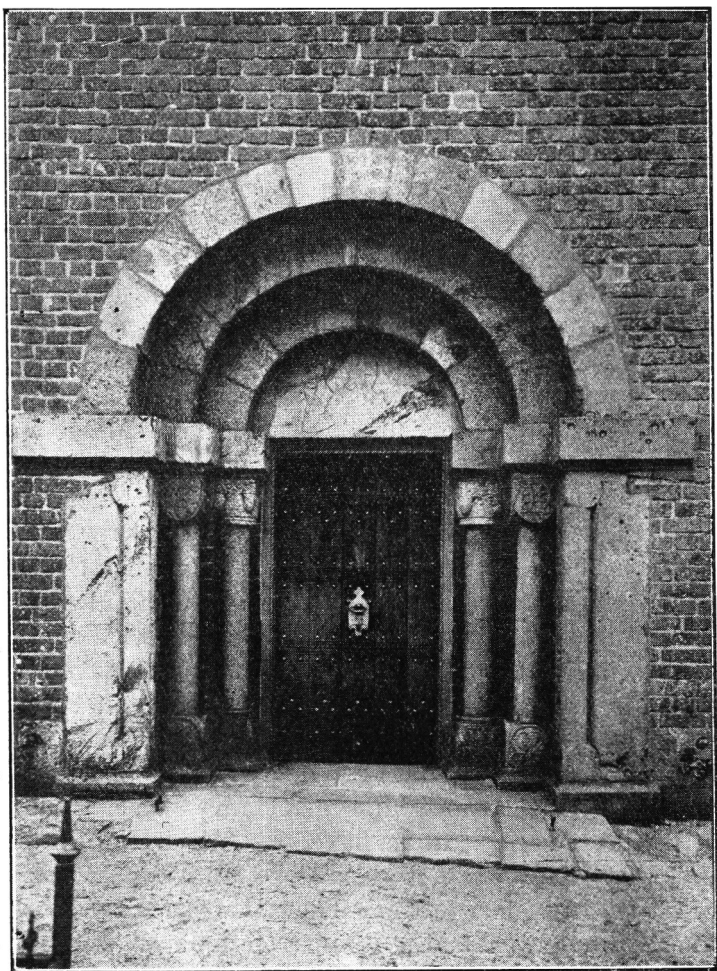
Linaa Kirke.

Linaa Kirke indvendig.

hedenske Linaa-Mænd havde deres Gudehov og senere rejste den første kristne Trækirke. Den er bygget af tilhugne Kampesten med Storkirke eller Skib, Lillekirke eller Kor og Apsis i romansk Stil. Dens Sokkel har Skraakant, og Kvindernes og Mændenes Indgange var begge prydede med meget smukke Søjleportaler og Tympanon med Figurer. Den nordre, som findes paa sin oprindelige Plads, er desværre skjult inde i det senere tilbyggede Ligkapel. Den søndre er flyttet om i Taarnet og pryder Indgangen der. Paa et Par af Fodstykkerne her findes Dyrefigurer af Bestiarietypen — altsaa vilde Dyr. Arkitekt Uldall siger iøvrigt i sin Afhandling »De jyske Granitkirkers Alder«, at »alle Enkelthederne i Portalerne vise hen til en sen Tid, samt at Halvsøjlerne ser ud, som om de aldrig vare bleven fuldt færdige«. Angaaende Kirkens Alder gælder det, som foran er sagt om Bjarup, at den er opført i samme Tidsrum som de øvrige jyske Kvaderstenskirker. Den vestlige Ende af Storkirken er altsaa — som foran anført — tilbygget senere. Saavidt jeg af de Syn, der op gennem Tiden er blevet foretaget paa den gamle Kampestensbygning, har kunnet skønne, har Storkirkens Tag altid været Tegl, medens den lille Kirke og Apsis har haft Bly til Tag.

Om den store Kirkegaard, som altsaa for faa Aar siden — i 1913 — blev udvidet i Nord og tog ind under sig Pladsen, hvor den gamle Præstegaard laa, hegnede, som det ogsaa ses af Kirkesynene, gennem Aarhundrederne et herligt gammelt Stendige, som i min Barndom har og sikkert, saa længe det har staaet, har baaret en højst pyntelig Bestand af Stedmodersblomster, gul Snerre og Engelskgræs. Nu er det ærværdige, smukke Hegn, rejst for Aarhundreder siden af de gamle Linaa Bønder, af store Kampesten,

Portalen til Linaa Kirke.

sankede sammen paa Bymarkerne og Brødre til Kirkemurens Kvadre, desværre afløst af en styg lav Cementmur, som enhver kan skræve over.

Selve Kirkegaarden laa i den gamle Tid nærmest hen som en Græsmark, med sin Afdeling for Selvmordere i det nordøstre Hjørne, sine grønne Tuer og kun ganske faa Gravminder — Jernkors og Ligtræer (tjærede Egetromler) — og et Par Stier op over Græsmarken, fra Stetterne i Sydvest og Nordøst, hen til Indgangen eller Indgangene i Nord og Syd.

Jeg vil nu forsøge at drage frem af den gamle ærværdige Stenkæmpes Historie det, som Arkivernes gulnede, ofte haardt medtagne Papirer og andre Kilder har fortalt mig. Jeg maa have Lov til først at sige, at jeg gaar med Kærlighed, næsten med sønlige Følelser, til Arbejdet. Den gamle Kirke er mig meget kær. Jeg er opvokset i dens Nabo, Rytterskolen, har gennem hele min Barndom hørt dens Klokker ringe. Søndag efter Søndag, Morgen og Aften, siddet foran dens Degnestol i Koret som Dreng og hjulpet min Fader med Kirkesangen. Jeg er døbt og konfirmeret i den, min Moder og jeg har gennem en Aarrække spillet dens Orgel — — jeg er stærkt knyttet til Kirkehuset paa Banken. Men idet jeg erklærer dette min trofaste Kærlighed, maa jeg desværre tilføje, at Kilderne til dets Historie har givet mig meget mindre af denne, end jeg kunde have ønsket. Det, som det især har været mig magtpaaliggende at faa Besked om: det Liv, der gennem Tiderne og af Forfædrene til de Bønder, hvis Liv min Barndom er sammenvævet med, udfoldede sig indenfor dets buklede Mure — det har jeg kun faaet et svagt Indblik i. Fortidens Mund er her næsten tæt lukket. Om det tier Kirkebøgernes smaa Kvartbind, Lensregnskabers og Ting-

bøgers store tykke Folioark, og det Ekko, de svære Mure gav af Messe, Prædiken og Salmesang er forlængst hændød i Tidens aarhundredlange Øde.

Det er egentlig kun det gamle Kirkehus' Udseende gennem Tiderne og dets Formuesforhold, jeg har faaet lidt at vide om, og det, jeg ved, stammer som oftest fra dets Nedgangstider. Jeg giver imidlertid det, jeg har, men med en Undskyldning for, at det er saa lidt.

— — Det første jeg har overkommet om Linæa Kirke stammer ira 1590—91. I »Cancelliets Brevbøger« findes en kongelig Missive til Lensmand Frantz Rantzau paa Silkeborg, som fortæller ham, »at Sognekændene i Leno ved Silkeborg Slot« har ladet Kongen vide, »at deres Sognekirke i lang Tid har været meget forfalden, baade paa Tømmer og Tag og i andre Maader, hvilket skyldes, at Kirkens Indkomst er saa ringe, at Kirken ikke kan holdes i Stand dermed«.

Lad mig her indskyde, at dens Indkomst med Tiende og Jordskyld paa dette Tidspunkt sikkert ikke har været nær saa stor, som den senere blev. I 1661 under Præsten Palle Pedersen Vandel angives den at være 10 Ørter Rug, 5 Ørter 1 Td. Byg og 1 Ørte Havre.

Missiven fortsætter saa med at fortælle, »at Sognekændene har formaaet deres Sognepræst — Rasmus Nielsen, som jeg tidligere har omtalt¹⁾ — til med stor Umage og Bekostning at genopbygge og istandsætte Kirken, men denne er derved kommen i saa stor Gæld til Præsten, at den ikke formaar at betale denne af sit eget, og de have derfor ansøgt om Hjælp til Gældens Betaling og til Forbedring af hvad brøstfældigt, der endnu maatte være. Lensmanden skal de

¹⁾ Aarhus Stifts Aarbøger XII, 185, 1919.

sørge for, at de Kirker i Lenet, der er formuende og ikke trænger til Bygning, efter deres Evne og Lejlighed enten yder Lenno Kirke nogen Hjælp eller laaner den saa meget, at den kan komme ud af Gælden og blive gjort helt i Stand. Han skal paase, at det, han saaledes kan skaffe fra de andre Kirker, udelukkende bliver anvendt til Lenno Kirkes Bedste.

Frantz Rantzau har vel forsøgt at faa de velstillede Kirker til at hjælpe. Men det maa vist ikke være lykkedes. Thi i 1591 faar han fra Dronningborg nok et kongeligt Brev, som meddeler, »at Kongen har eftergivet Lenov Kirke de Sten og den Kalk, som er kommen dertil fra Silkeborg Slot«. Og i et Brev fra samme Slot (Dronningb.) nogle faa Dage senere, faar Lensmanden Befaling til, »at betale Sognepræsten til Lenov Kirke, hvad han har lagt ud til Kirkens Istand-sættelse, da Kirken ikke er saa formuende, at den selv kan betale det. Og saa føre det til Regnskab«.

Kirken er altsaa blevet hjulpet af Lenets Midler fra allerhøjeste Sted. Sikkert fra Enkedronning Sofie, der sad i Formynderregeringen i den unge Christian IVs Mindreaarighed. Hun havde i sin afdøde Mands Tid af og til været Gæst paa det skønne Silkeborg og sikkert haft Kærlighed til Slot og Egn. Linaa Kirke var jo Slottets Sognekirke, og det kan vel være stærkt sandsynligt, at hun under Ophold paa Slottet har siddet under Hr. Rasmus Nielsens Prædikestol eller ladet ham prædike for sig paa Slottet.

Som tidligere omtalt findes Rasmus Nielsens Ligsten i Linaa Kirke, nu indsat i Korvæggen, men i de gamle Tider nedlagt foran Korets Knæfald. Den gamle Præst har sikkert haft sit Lejersted her. Det er i alt Fald ganske naturligt, at den Mand, der har haft Omhu for sin Kirke og af sine Midler hjulpet det

fattige Gudshus paa Fode, har faaet Lov at sove den lange Søvn under dets Tag foran det Alter, hvor hans

Rasmus Nielsens Gravsten.

Stemme saa ofte havde lydt. Han er, saavidt jeg skonner, den eneste af Linaas Præster, som har faaet sin Gravsten ind i Kirken.

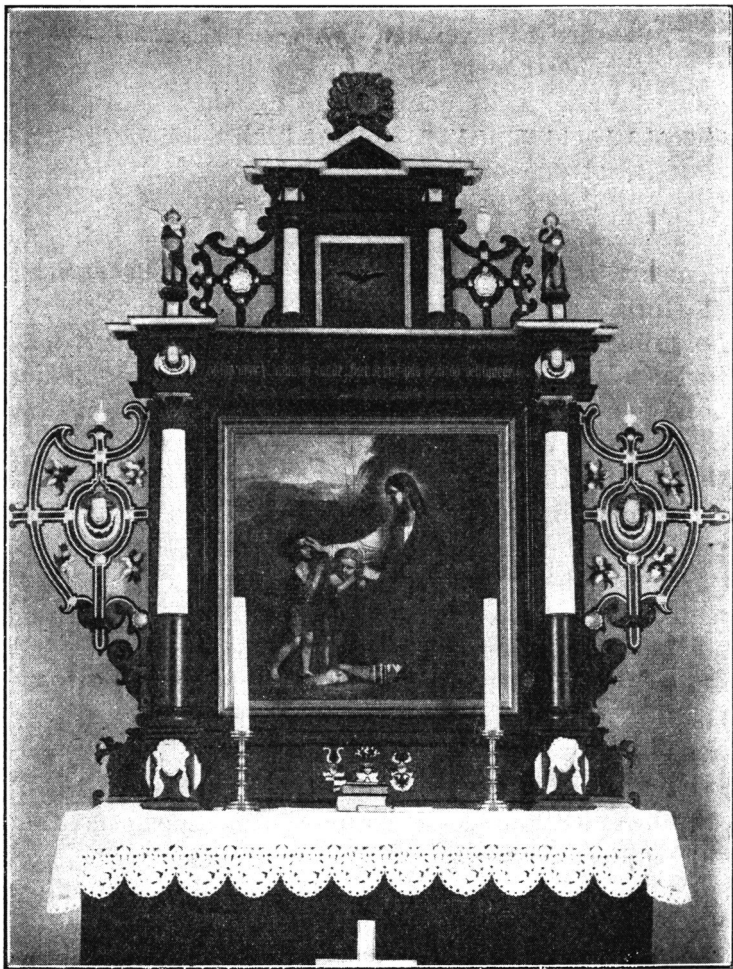
Det kan se ud, som om denne efter Rasmus Niel-

sens Istandsættelse eller Genopbygning har holdt Stand mod Tidens og Vejrets Paavirkning i et kvart Aarhundrede. Først i 1616 hører vi i Silkeborg Lensregnskabers Bilag om nyt Forfald. Der findes fra dette Aar en »Forklaring offuer Kirchernes Regenskabber och forraad udj Silcheborig leen, saa ochsaa fortegnelse paa huis om huer Kiercke notvendigste ehr Bygfeldige — — — som efterfølger«. Her siges om »Lenne kiercke«, at »den haffuer udj beholdinng 15 Daller 14 Skilling. Och er same Kierche Bygfeldig Waben-Husitt och Klocheuerhedt saa well som den største partt aff Thachedt bygfeldige efter siønsvindens Lindelse (Synsvidners Udsagn)«.

Det er altsaa galt med baade Vaabenhuset, Taget og Klokkeværket (Stilladset, som Klokken hænger i). Hvor dette har været anbragt, i Taarn eller Stabel paa Kirkegaarden, siges ikke, men det har sikkert været i Taarn, thi et saadant omtales, som vi senere skal se, længere op i Aarhundredet.

Kirken er sikkert efter denne Udsættelse blevet istandsat. Og forsvarligt. Jeg vil nemlig antage, at den daværende Lensmand paa Silkeborg — Christen Holch — er traadt til og har faaet Slottets Sognekirke i Orden. Og det er højst rimeligt, at hans udmærkede Hustru, den højtbegavede og lærde Dame Marie Below¹⁾, har været tilskyndende. Ved denne Istandsættelse er maaske baade Alter og Prædikestol blevet fornyede. Paa begge disse Steder findes nemlig Chr. Holchs, hans første Hustrus, Karen Krafses, og Marie Belows Vaabner. Baade Alter og Prædikestol er i Renaissancestil. Det førstes oprindelige Billede — et meget tarveligt, som endnu befinder sig bag det nu-

¹⁾ Se min Omtale af hende i Silkeborg Slot II, 130.

Altartavlen i Linaa Kirke.

værende — forestillede Korsfæstelsen. I den sidstes fire Fyldinger fandtes Billeder — ligeledes mindre gode — af de fire Evangelister. At Ægteparret ogsaa paa anden Maade har betænkt Kirken kan være højst rimeligt. Vi ser i alt Fald af en »Forklaring over Kirchernes Gield och Dieris Forraad udj Silcheborg leen af 1621, at den nu er bedre ved Magt, idet dens Beholdning da er 65 Daler 2 Mark 5 Skilling.

Synet af 1616 har altsaa været omkring ved alle Lenets Kirker og det ses, at de næsten alle trænger til større Reparationer. En Del af dem har en Beholdning at ty til, men mange har ogsaa betydelig Gæld. Voldby er det f. Eks. helt galt med. Det hedder om den, at der »er ingen Regnskab dette Aar forgiort«. Det vil sige, at den intet ejer, ja, maaske er i stor Gæld. Den er dertil »næsten gandske bygfældige. Alsammen baade paa Muren, Vegeren och Thecked, undtagen et lidet offuer Sangsstedenn Præsten udj nogen Maade kand staae for Alteren att giøre Kirchetieniste, saa denne haffuer gandsche stuor Undsettning fornøden«. Det ser jo ud til, at Præsten Jens Pedersen¹⁾ er den eneste, der, under den Regn, som under Gudstjenesten driver hen over Kirken, har sit paa det tørre.

Et Par andre af Lenets Kirkers Ttlstand og Omstændigheder kan det i denne Sammenhæng have sin Interesse at omtale.

Skanderup skylder bort 17 Daler $\frac{1}{2}$ Mark 7 Skilling. Den er »derfor (uden) gandske mögitt bygfældige paa Tched, Muren och Østerennnden efter Siøns Vinde (Syns-Vidne).

Om Gjærn hedder det, at den skylder bort op mod

¹⁾ Hans Ansættelsestid kendes ikke. Død 1648 i sit Jubelaar.

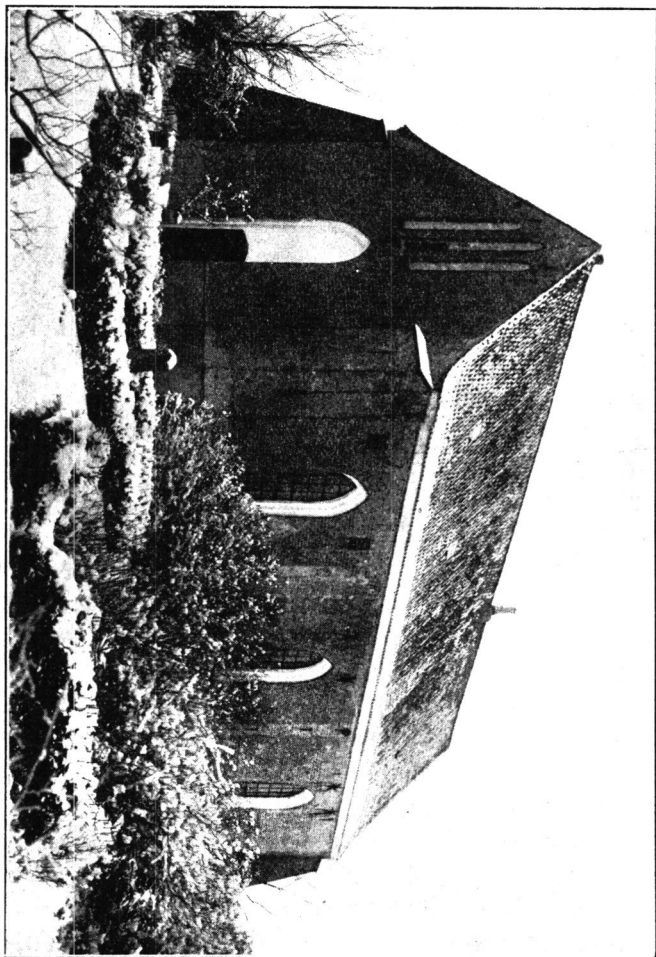
100 Daler. »Øster Kierche Gafflen Muren er øde och forfalden paa beggie Hjørner. Desligeste skall der nye Murancher indleges, paa sønder Side Kierchen ehr Muren sig meget udgiffued, Thaget wed denn wester Gaffuel enn Spendemöll (et Spænde) ehr och saa fornøden at skall skillis (her vel understryges) med Kalch 1 Lede 9 alen lang fattis thill Planchen omkring Kierchegaarden — —«.

Det ser ud til, at Kirkegaardens Hegn har været Plankeværk, hvad der vist var noget rent enestaaende i de Tider.

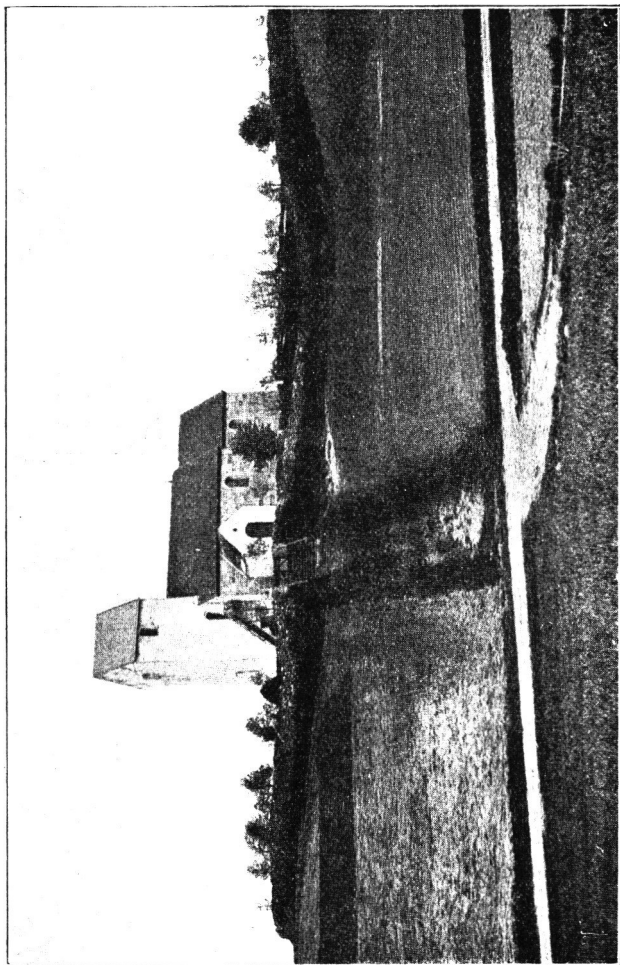
Sluttelig siges, at »Kierchepörten er thaglamb (Taget over den mangler Sten) och en Stetti« (mangler). Det vil her sige Laage.

Om den gamle Tvilum Kirke, en Rest af det berømte Augustiner-Kloster ved Gudens Bred, siger Synet meget.

Beholdningen er $133\frac{1}{2}$ Dal. $1\frac{1}{2}$ M. 5 Sk. »Der fattes 4 Sparrer paa Huellingen nogen Snæs Legter paa Thagett, fattes thill Thaget att skille med och Kierchen att kalcke med allevegne 6 Lester Kalch och 30 Thagctien 1000 Murstien fornøden göris thill Muren, som alle uegne ehr brechedt och udskreden. Predichestollen ehr ugaffuenlig med Thrappe och andeht som will fornyes. Kierchenn paa den nør Side ved Vestergaffuel er den een Pelle gangen ud fra Muren och gandske forfalden, som will 4 Murancher dertill, noch will thill denn Pelle ved den nør Kirchedør, som ochsaa er ødde som skal igien opmuris aff nye 1000 Murstien. Noch ehr denn Pelle ued denn nør Side wed denn øster gaffuell halffparten forderfued och øde, och will opmuris aff nye hugen Stien och andre Stien uden i Kierchemuren ehr udskreden och største Parten forfalden som storligen fornøden

Tvilum Kirke.

Gødved Kirke.

giøris att skall igien förferdiges och igien forbedris med Kalch och Stien och will derthill 1500 Murstien $1\frac{1}{2}$ Lest Kalch. Wabenhusid fattis 2 Leder huer 10 Alen lang 1 Leider 9 Alen (det var altsaa Bindingsværk). Klochen er saa ringe och lidenn, att den kand icke höris uden aff dennom som er wed Kierchenn, thi det er enn stoer wied belegendis Sogen saa det ehr fornøden att Klochen skall forbedres och omstøbbes«.

Til denne store Udsættelse har Kassebeholdningen neppe kunnet strække til.

I Them er det ogsaa galt med Klokken: »Ehr fornøden 1 store Klocke indsom der er, thi denn er møget for lidenn, och Sognet ehr gandske widdt udspreden saa denn icke kand höris uden aff dennom, som boer nest Kierckebyen, och Sognemendene begierendes att same Klocke motte omstøbis och bliffue store att dj dis beder kand denn høre andensteds i Sogned. Enn nye Klochuerech will dertill udj Thornid huortill skall forbrugis 6 Bielcher huer 16 Alen langh 4 Bielcher huer 7 Alen langh 4 Bielcher huer 5 Alen lang Och 8 Bond huer 4 Alen lang«.

Det er heller ikke i dette Tilfælde sandsynligt, at Kirkens Formue — 79 Dal. 6 Sk. — har været tilstrækkelig til Udbedringen.

Om Gødvad siges der, at den er »bortskyldig $71\frac{1}{2}$ Daler«, at »5 Fag Løft skal legges med nye Fiell och fattes enn Henkpuordt att locke Femon (Kreaturer) af Kierchegaarden med«.

Maaske har Chr. Holchs Interesse for Kirkerne ogsaa strakt sig til andre end Silkeborgs egen, men det vides ikke. Af ovennævnte »Forklaring« ses det, at Tvilum fremdeles har maattet hjælpe sig med sin lille Klocke, og i Indberetninger om Gjærn Herreds Kirke-

regnskaber af 1631, foranlediget ved en kongelig Missive («Aarhus Bispearkiv»), fremgaar det, at Linæa Kirkes Beholdning det Aar er gaaet ned til 39 Dal. 1 M. 8 Sk. Lad mig her føje til, at 1648 — altsaa efter Chr. Holchs Lenstid — er den yderligere formindsket til 20 Dal. 1 Sk. Men vi tør ikke af dette drage nogen Slutning med Hensyn til Lensmandens Omsorg for Kirkerne. Mere talende er i alt Fald den Omstændighed, at først i 1664 hører vi noget om, at Linæa Kirke trænger til Eftersyn. Det er paa det Tidspunkt, Silkeborg Slot gaar fra Kronen over i Privateje, til kgl. Mundskænk Christian Fischer. Maaske er Kirken i den sidste Lenstid blevet noget forsømt. Lensmændenes Række sluttede med Hans Friis til Klausholm, og om ham vides det, at han kun sjældent opholdt sig paa Silkeborg. Og det ligger da nær at slutte, at han ikke har ofret Lenets forskellige Forhold, heller ikke Kirkerne, større Opmærksomhed. I 1664 er der iflg. »Gjærn Herreds Tingbøger« taget et Syn paa Linæa Kirke af 6 Bønder, 2 fra Møllerup, 1 fra Sorring, 1 fra Dallerup, 1 fra Haarup og 1 fra Skovsrod, og Synet sker i »Sognepræsten Hr. Jacob Sørensen (Smaghier) hans Offuerværelse«. Af Udsættelsen fremgaar det, at den vestre Gavl — Trekanten fra Kirkemuren op til Tagrygningen — har været Bindingsværk, thi der siges, at Tømmeret her var ganske raadent og »mogsens paa den ene Side afskillt fra hverandre, som icke kunde tiene lenger att staa men strags at nedertages og igien en ny Gavl at opsittes«. Hertil vil der medgaa 1 Lede, 20 Alen lang, 2 Sparrer, hver 16 Al., 4 Tylter Løsholter à 3 Al., 1 »Handbjælk«, 14 Al., og en lille dø., 6 Al. Vi faar her opgivet Taarnets Maal. Til Gavlen saavel som til hele Kirken at »mures och dønnickes (pudses) 2½ Lester Kalch.

Paa Kirkens østre Ende mangler 4 Sparrer, 2 à 18 Al. og 2 over Gavlen à 14 Al. Her har vi Kirke-
tagets Skraamaal. Og til Forbedring rundt om Kirken
76 Al. Fyrfjæl samt »Vindshier« til begge Gavle.

Inde i Kirken er der ogsaa en Del at gøre. Vi faar
her at høre, at Kirken har et Pulpitur, thi der siges,
at »2 Stole paa »Topeltuet« (Pulpituret) vil gandske
af nye giøris. Den ene er gandske borte«. En Del af
Løftets Egefjæl er raadne. Til at bedre dette med vil
behøves til den ene Del 3 Tylter Egefjæl. Og den
anden Del, som er lagt med Fyrfjæl, »vil drives och
sømmes«. Laasen paa Kirkedøren og Vinduerne er
brøstfældige. »Kiercke pourt huset« (Kirkeporten) mener
Tømmermanden at han kan, ved Hjælp af nogle
Lægter og »noget andet smaatømmer skruffue till saa
det kand vere nogenledes bestandig«.

At det ogsaa paa dette Tidspunkt har set sørgeligt
ud med mange andre af Egnens Kirker siger os en
i disse Afhandlinger tidligere citeret kongelig Skrivelse
til Aarhus Bisp¹). Jeg opfrisker den Del af den, som
melder, at Kirkerne mange Steder »gandske forfalder
og sammesteds Slet nedfalder«. Der fortælles end-
videre, at der »End oc paa somme Steder Ingen Præ-
dichestoel er oc andre Steder ingen Stoele findes till
Folchene at Staa udj oc paa de fleste Steder Messe-
kleder der oc andet tillbehøring at fattis«.

Slet saa galt saa det altsaa dog ikke ud i Linaa
Kirke, hvor da Palle Pedersen Wendel stod i Stol og
for Alter, men at Kirken trængte ret stærkt til Ud-
bedring vil man af det foregaaende have forstaaet.

At det ikke altid har været let for Kirkeejeren —
i disse Aar Kronen — og de af denne beskikkede

¹ Aarhus Stifts Aarbøger XIII, 135, 1920.

Kirkeværger at faa det fornødne til Kirkens Vedligeholdelse ind fra dem, der havde Ydepligten her, ses af gentagne Stevninger. I Tingbogen for 1667 fortælles f. Eks. at Peder Lassens Enke, Johanne Lauridsdatter i Laven, staar til Restance for 3 Aar, Rasmus Solgaard og Peder Kremer i Linåa, Peder Andersen i Skellerup o. fl. for 1 Aar. Det bør dog her bemærkes, at Restanterne maaske har været Folk, der overhovedet ikke havde Lyst til at betale nogensomhelst Slags Skyld. Dette gælder i alt Fald for Rasmus Solgaards Vedkommende, hvem jeg i en tidligere Afhandling — om Jakob Fogh — har haft Lejlighed til at beskæftige mig med.

Det næste Syn paa Kirken tages i 1669 af Laurids Lauridsen i Skellerup og Peder Pedersen i Linåa »udi Sognepræstens — Jakob Foghs — och Provstens Nærverelse«.

Kirken har i de forløbne fem Aar staaet og samlet sammem paa en Del Svagheder. Det hedder i Justitsprotokollen saaledes: »Et Spænde paa den nøre End (skal vel være Side) paa Kirchen som fatis nogen Tagstien paa begi sider och 1½ spender paa same Ende Er uskiellet och Ousbaand¹⁾ om All Kierchen Er for Raandet (raadnet) fatis 2 vind skier och 1 bielche och 2 sparer och en gandske part aff kircke lofftet Er for Raandet och udj Allter guollet Noch er den nuorder side aff Kierchen offuer Allter guollet brøstfelldig paa stien och skielling och skall omleges och skieles och Er treuercket offuer 3 Røster(?) gandske ode Kierckeporten Er brøstfelldig for tømmer Kierchimuren En part er nederfalden«.

¹⁾ Vist det Skraabrædt mellem Muren og Taget, som holder dette oppe. Hedder ogsaa efter de forskellige Egnes Talebrug: ovsbord, aasher, osbaar, husbor (Feilberg).

Det ser jo ikke videre godt ud, men dette Syn kan sikkert ikke have affødt nogen grundig Bedring af Forholdene, thi atter i 1674 gaar der et nyt over Kirken, besørget af to Mænd fra Sorring og to fra Dallerup i Præstens — fremdeles Jakob Fogh — og Provstens Nærværelse. Det refereres i Gjærn Herreds Tingbog saaledes:

»5 Spænder paa den norder Side moxen var brøstfeldig op til Mønningen for Thagstien och skiellig. En Bielche i samme stod og 1 Fod i samme tilhørende Spartræ som var forraadnet — det vil sige, at baade Bjælken og den i samme fæstede Sparre var raadne — paa samme Side over den større Kierche som er forraadnet 2 Bielker digt op ad muren og mangler nogle Tagstien. Paa dend vester Ende ved samme Side det vester Spende ved den vester Gavl fattes nogle Stien och skielling. Befandtes 2 gaffel Sparrer paa den store Kierch ved den øster Ende Gaffuelen er forraadnet og tvinde Vindskier. Paa den Side befandtes 3 fag de tre neste op ved Thornet som ganske fattis skielling och en stor del Stien. Paa den liden Kierche ved den øster Ende befindes 2 Sparrer samt 2 Vindshierre er gandske forraadent som ikke synes at være i ringeste Maade tienlig. Paa den store Kierche er Mønningen moxen aaben. Der behøves 400 Tagsten 18 Tdr. Kalk til skielling och dønning og »100 Egesavet Lægter«.«

Her er Kirketaarnet for første Gang udtrykkelig nævnt.

Om »Pupeltturet« berettes, at der har været 6 lange Stole, men de er nu »ganske øde«. Loftet behøver til Udbedring 3 Tylter Egefjæl 6 Al. lange, til at »for-skyde det med« Blyet paa den søndre Side af den lille Kirke vil der 2 Skippund Bly »til at forfærdige«. Til Vaabenhuset behøves 3 Tylter »Furdieller« (Fyr-fjæl) »saa vel som til den liden Kierch«. »Paa Muren »befindes« om alt 86 faffuen Mur som gandske offer-alt skall paany opleges«. Som det senere vil ses, er det Kirkegaardsdiget, der her tales om. Synet ender

med at sige, at der fattes en »Sti« (maa menes en Stige) til Kirken. Denne Stige i Forbindelse med en Bibel dukker atter op i 1675. Dette Aar stevnes i Retten for Skyld til Kirken Anders Søffrensen og Søffren Poulsen — 6 Skp. Rug — og Anne Bertelsdatter (af Slægten Vorm) fra Overgaarden i Linaa for »en Kirkestig«, 15½ Al. lang (sat for 4 Daler) samt en Bibel, »som haffer kost 15 Rdldr.«, og Erich Christensen, Horup, for 1½ Skp. Rug og ½ Skp. Byg.

Heller ikke denne Udsættelse maa have frugtet synderligt, thi i 1679 »opmelder« Tinget Mænd fra Røgen og Farre til at tage Syn paa Kirken. Dette sker dog sikkert særlig af den Grund, at Kirketienden med jus patronatus nu er overgaaet til en ny Ejer, Ejeren af Søbygaard, Jens Poulsen. Af »Kronen Skøder« fra 1679 fremgaar det, at det, Jens P. her køber, ser i Hartkornsansættelsen saaledes ud: Kirkens Tiende af Linaa Sogn 18 Tdr. 4 Skpr., Kirkens Landgilde 4 Tdr. 6 Skpr. 3 Fjdk. Af Kirkegodset, som opgives til 4 Agre paa Mollerup Mark, 4 Agre, som bruges af Præsten i Linaa, et Bol i denne By, som bruges af Degnen, og en Ager paa Flendstrup (skal være Flensted) Mark, skal dog gives til Silkeborg en Indtægts-Andel, som Kronen i sin Tid tilskødede Vinskænken Chr. Fischer. Hartkornsansættelsen af dette er 4 Tdr. Jens Poulsen betalte Kronen 1118 Rdldr. 1 Ort 23 Sk. for den Linaa Kirketiende.

Dette Køb har tidligere — under Omtalen af Jakob Fogh — været berørt. Jeg vil her blot minde om, at denne i Retten mere end antyder, at Jens P. skal have brugt forskellige mindre fine Midler, da han erhvervede sig de Linaa Bønders — som havde Tienden i Forpagtning — Samtykke til Købet. Og saa tilføje endnu et Par Omstændigheder ved dette. For det

første vil Jakob Fogh ikke udlevere Linaa Kirkebog — maa være Kirkens Regnskab, da Kirkebogen først foreligger fra 1683 — som han er i Besiddelse af, til Jens P., før denne har forevist ham en Genpart af Kronens Skøde. Og for det andet nægter adskillige af Linaa Sogns Bønder at levere Jens P. Tienden i Kærven — de vil ikke lade ham »stælle med os paa Ageren« — hvad Herremanden kræver. Han paastaar, at deres Fæstebreve hjemler ham Ret dertil, og da han vil se disse, nægter de ham under forskellige Paaskud at faa dem udleveret. De dømmes imidlertid til at lade Jens P.s Foged, Knud Bertelsen, »stælle med«. Men af Tingbøgerne ses det, at de endnu i 1680 protesterer. Knud B. har da atter nedlagt Paastand paa Retten til Tællingen: de maa ikke »indføre deres Korn førend jeg har lovlig talt med dem paa Ageren«. De kan godt faa Tienden i Fæste igen — for 18 Rdlr. — men vil de ikke gaa ind herpaa, maa de bøje sig. Paa Bøndernes Vegne fører nu Bertel Rasmussen, Linaa — en fremtrædende Bonde i de Aar — og Laurids Pedersen, Mollerup, Sagen for Tinget. Men den faar atter den Udgang, at de skal betale i Kærven med »got rent ustraffeligt Korn«.

Det har sikkert — efter de Begyndelsesvanskeligheder, Jens P. har haft som Tiendeejer at dømme — ogsaa senere faldet ham lidt vanskeligt at faa sit kirkelige Tilgodehavende ind. Og det er vel ikke usandsynligt, at han undertiden har maattet ty til de Bøder, Loven her foreskrev. Det har vel ogsaa af og til knebet at faa Kirkeegten kørt. Den var jo fire Mil fra Stedet uden Vederlag og 1 Mark for hver Mil derudover, og Bøderne for Modvillighed og for at »sidde overhørig« var 1ste Gang 4 Mark, 2den 8 M., 3die Gang Fængsel. Lad mig tilføje, at Kørepligten paahvilede alle, baade

Proprietær-Gøds, hele, halve og Fjerdings-Gaarde og Selvejrbol — »hver Sted som Vogn haffer«. I Sæd- og Høsttid bortfalder dog Pligten.

Lad mig ogsaa her kortelig gennemløbe Rækken af Kirketiende-Ejere i Linaa Sogns »gamle Dage» op til Udløbet af det 18. Aarhundrede. Efter Jens Poulsen blev hans Enke Ihændehaveren, og efter hende Sønnen, Præsten Clemen Poulsen, vel sagtens da han blev Præst i Linaa. Matrikulen af 1688 — den nye — angiver da dens Størrelse til 9 Ørter Rug, 4 Ørter Byg og 1 Ørte Havre. Præsten sælger den i 1721 til Kronen. Det er ved det Tidspunkt, da Rytterdistrikterne oprettes. Han faar da 1120 Daler for den. Kronen beholder den imidlertid kun til 1727 — hvilket bl. a. ses af en Indberetning fra Krigsraad Gyberg, Skanderborg Ladegaard, — saa gaar den over til Fischer-Slægten, først til den tidligere Ejer af Silkeborg, nu Besidder af Allinggaard, og efter ham arves den af den næste Ejer af denne Gaard, Jean Arnold Fischer. Kirketiendens Størrelse angives i »Specification paa Jordegøds Kirker og Tiender for det Skanderborgske Rytterdistrikt i 1766, da meget af Ryttergodset solgtes, til 18 Tdr. Korn, uden at det siges hvor meget af hver Slags. Hos denne Fischer forblev Tienden af Linaa Kirke Aarhundredet ud.

Vi vender nu tilbage til Kirkens Udseende i 1679.

Det kan formodes, at Synet da er foranlediget af Jens Poulsen for derved at tvinge Kronen til aflevere Kirken til ham i en Tilstand, som ikke lige straks udsætter ham for Udgifter til dens Udbedring. Men det kan maaske ogsaa tænkes, at Synet er taget efter Salget, saa Jens Poulsen kom til at udrede Udgifterne. Nok om det — disse har været store, hvem der saa end kom til at bøsse.

Synets Udtalelser falder i det væsentlige saaledes:

»Den østre Gavl i Koret er revnet »fra Jorden och ganske op. Hertil behøves en Jernstang tværs over Rummet (24 Rdlr.

Gulvet bag Alteret er sunket, og af Gulvet i Kirken var ogsaa en stor Del »istykker«, hvortil behøves 700 Mursten à 5 Mark. Arbejds løn 2 Rdlr.

Dørhængselen paa Skriftestolen (i Koret tilvenstre) er »istykker« (2 M.). Degnestolen (ligeoverfor) »hel brøstfældig«, skal gøres af nye (2 Rdlr. 4 M.).

Trappen til Prædikestolen »ganske brøstfældig« og skal gøres af nye. 6 Dieller à 1 M. = 1 Rdlr. Søm for 1 M. 8 Sk. Arbejds løn 1 Rdlr. 2 M.).

Der skal opsættes Rækker paa den inderste Side af baade Karle- og Kvindestole (2 Rdlr.).

Stolene paa »Popelturet« er nu »ganske borte« undtagen »en liden stoel« (4 Tylter »dieller« 8 Rdlr.), Søm (1 M. 8 Sk.). 4 Fodstykker (4 M.), Arbejds løn (2 Rdlr.).

Over Koret fattes 2 Tylt 3 Al. Egefjæl »at lægge under Blyet à tylt 3 M. = 1 Rdlr.«, Arbejds løn 2 M.

Loftet over Koret er gammelt og forraadnet (5 Tylt Fyrfjæl à 2 Rdlr. Søm og Arbejds løn 3 Rdlr.).

2 Bjælker fattes under Kirkeloftet à 24 Al. lange à 5 Rdlr. 8 Tylt Fjæl »til Loftet her at forbedre« à Tylt 2 Rdlr. Arbejds løn for at oplægge disse og »drive« de gamle 5 Rdlr. 2 M. — —

— — Vinduerne trænger ogsaa haardt og vil kræve 2 Rdlr. 4 M.

Blyet over Altertaget »vil ganske omstøbes«, 3 Skippund Bly à 12 Rdlr. Arbejds løn for at nedtage det gamle, omstøbe og oplægge 10 Rdlr. 1500 Bly søm 2½ Rdlr. pr. 1000.

1 Tylt Fjæl nedenom Blyet, 1 Al. Murremme »som bielchenn leger paa med Enden — — —«.

Taget behøver 100 Tagsten à 1 Rdlr. 2 M.

Kalk til Kirken ud- og indvendig 8 Lester à 2½ Rdlr. Arbejds løn 9 Rdlr.

8 Favn af den søndre Mur vil falde ned, »de hugen Sten skal udtages og Muren igien af nye opsettes«. 20 Lester Kalk à 2½ Rdlr. Arbejds løn 40 Rdlr.

Taarnet befindes helt brøstfældig paa bielcherne, och det andet Tømmer ehr for Raadent, Synes derfor iche lenger at kundestaa, Kand och Ey, saavit de kunde See, hielpes uden det

ganske skulle nedtages, der foruden er samme torne meget skadelig Kierckens mur och tag medt for Raadnelse Effter Som det Ehrsat op til Kierchen. Synes nøttigere for Kierchen It Smuch wobenhus at opsette i den Sted och Klochen at henge paa Et andet bequem sted Effter Som befrøgtes at Klochen skal falde neder som den nu henger i tornet Och bliffuer I støcherslagen, huis det Torn aff ny skulle bekostes, som dog Synes u-nyttig, vill det koste till tømer steen Kalch Jeren bly och Søm Samt Arbeidsløn offer 150 Rdlr.

Kirkegaardens Mur »befandtes helt brøstfældig« paa mange Steder, saa »dertil vil 80 Favne oplegges, som er nedfalden, hver Favn, at oplegge 24 Sk. er 21 Rdlr. 3 M. Kirkelaagen at reparere 2 Rdlr.«

Kirkedøren var hugget i Stykker og dertil for smal. Der vil en ny til, som med Hængsel, Laas og Nøgle vil komme paa 4 Rdlr. 4 M.«.

Det har været en meget stor Udsættelse, den største, jeg har truffet paa gennem de Aarhundreder, jeg har kunnet følge Kirken i Arkiverne. Den har jo været nær ved at falde ned: Taarnet staar med raadent Tømmer og dingler og er farligt for den øvrige Kirke, som det støtter sig til, om det ramler ned. Det kan ikke bære Klokken. En skønne Dag, naar der ringes lidt stærkt, svinger den ud af sit Stillads og splintres mod Jorden. 24 Alen af selve Kirkens Mur i Sydraver ogsaa og skal helt ombygges. Den østre Gavler revnet fra øverst til nederst. Alt Blyet paa den lille Kirke skal tages ned, støbes om og lægges op igen. Op mod 300 Alen af det gamle Kirkedige — vel Halvdelen af det — er skredet ned og skal sættes op igen o. s. v.

Den gamle Kirke var da i virkelig Nød.

Jeg har citeret omtrent alt, hvad Tingbogen fortæller om Elendigheden. Af flere Grunde, men mest fordi vi derved kommer, saa at sige, hele Kirken

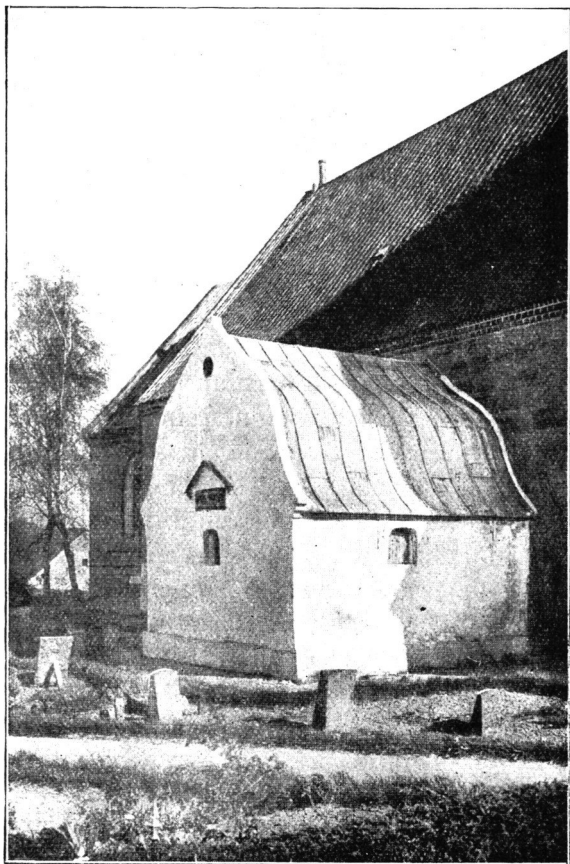
rundt, faar et Billede af den, og desuden gennem Specifikationen faar et Begreb om, hvad der af Materiale i den Tid medgik til den Slags Arbejde, samt hvorledes dette lønnedes.

Taarnet er sikkert ved den Lejlighed blevet nedrevet, og Klokken har saa faaet Plads i en Stabel paa Kirkegaarden. Om Synets Forslag til et smukt nyt Vaabenhus — dette har altsaa været grimt og bygfældigt — er blevet taget til Følge, ved jeg ikke. Men det er vel sandsynligt, da der sagtens i Taarnet har været saa meget friskt Materiale, at det kunde lade sig gøre.

Da Kirkens Forfald var saa stort, som det her beskrives, kan man vel nok forudsætte, at der ogsaa maa være blevet grundigt restaureret, saa den i en længere Aarrække har kunnet modstaa Tidens og andre Tænder. Desuden kan man sikkert gaa ud fra, at Magister Clemen har været omhyggelig for sin egen Sognekirke. At Kronen og Fischerne ogsaa har sørget godt for Linaa Kirke tør forudsættes. Baade Christian og Jean Arnold Fischer var noble, rettænkende Mænd. Og der var da for dem ogsaa een Grund til, som maatte stemme dem venlig overfor det gamle Kirkehus. Jeg har da heller ikke Aarhundredet ud i Tingbøger eller andre Steder set nogen Klage over Kirkens Tilstand, tværtimod har jeg et Par Gange set Vidnesbyrd om særlig Omsorg. Saaledes roser Biskop Jansen paa sine Visitatsrejser baade i 1794 og 1798 Linaa Kirkes Tilstand. Han siger i sine Visitatsbøger, at den er særdeles vel holdt. Det er Jean Arnold Fischer, der faar denne Ros.

Den ovenomtalte Aarsag til øget Velvilje overfor Kirken var den, at denne paa en Maade var blevet deres sidste Hvilested. Da Jens Poulsen var Kirkeejer,

blev det Fischerske Ligkapel bygget, ud fra Kirkens Nordside, saaledes at Kvindernes Indgang nu blev Kapellet.

Kapellet ved Linaa Kirke.

Ogsaa denne Tilbygning er — som det store Stenhus selv — indvævet i mine Barndomserindringer med sine smaa Glugger, hvor Vinden sukkende strøg ind mellem rustne Jernstænger hen over Kistelaagene,

under hvilke mig da ganske ubekendte Mennesker sov deres sidste lange Søvn.

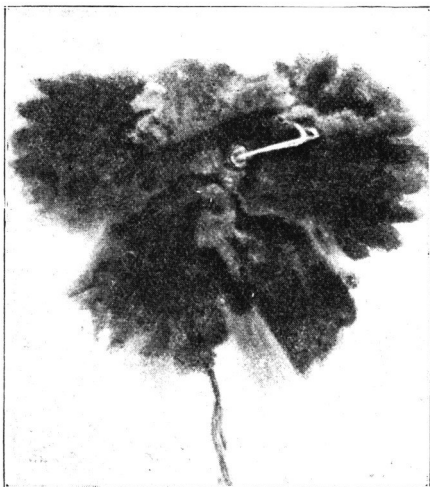
Kapellet med de hvide Mure og det buede Blytag er opført af den anden Fischer — Daniel F. — som havde arvet Slot og Gods efter Broderen, kgl. Vinskænk Christian F., i 1677. Min Bog, »Silkeborg Slot III«, giver udførlig Besked om Fischer-Slægten paa Silkeborg og om Ligkapellet og dets Indvaanere. Jeg vil derfor her nøjes med at give et ganske kort Sammen drag af dette.

Den første Kiste blev sat herind i 1689. I den laa Daniel F.s første Hustru, Else Linde, som var død efter Barnefødsel, Christian Fischers, den eneste Søn i Ægteskabet og den senere Ejer af Silkeborg. Hun var Datter af den rige Christian Linde til Volstrup og mange andre Gaarde i Egnen mellem Ringkøbing, Holstebro og Lemvig. Over Indgangsdøren lod Daniel F. anbringe den Plade, som sidder der endnu. Paa den er malet en Mand med en Fisk i Haanden og ved Siden af ham en Lind — en Hentydning til Navnene Fischer og Linde. Vaabner kan det nemlig ikke kaldes, thi ingen af Slægterne var endnu adlet.

Den næste Kiste, der kom ind under Blytaget, var Daniel F.s egen, i 1707. Den og Hustruens staar naturligvis Side om Side, i nederste Række længst inde. De er læderbetrukne og med smukt ornamenteret Beslag. Pladerne paa Laaget med Navn og Vitæ er bortkomne.

Mens Chr. Fischer Nr. 2 var Ejer af Silkeborg, fra 1707—20, bliver den tredje Kiste sat herind, i 1711. Det er Slotsherrens Søster, Christiane, som boede hos ham paa Slottet. Hun var da midt i Tyverne. Chr. F. ansøgte og fik Tilladelse til at lade sin »afgangne Systers Christiane Fischers Liig begrave med lige Cere-

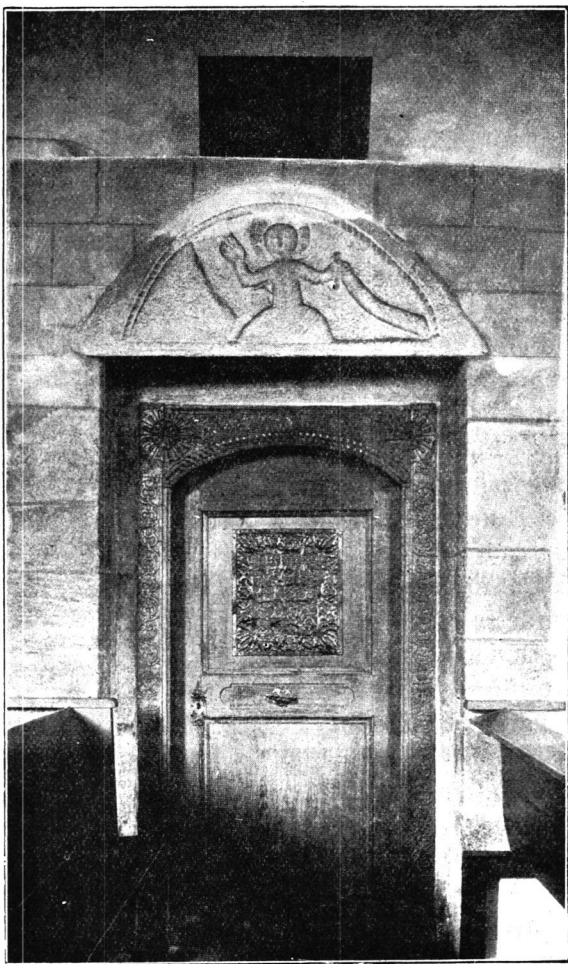
monie som Betienterne af den 9. Classe i Rangforordningen«. Det kan da forudsættes, at den døde unge Pige er bragt til Hvile herinde med betydelig Højtidelighed. Hendes Kiste har senere været aabnet. Herom hedder det i de Fischerske Familieoptegnelser: »I Aarene 1822 og 1829 har Slotspræst Fischer¹⁾ i Familiebegravelsen i Linaa Kirke set Christiane F.s balsamerede og vel conserverede Lig. Ansigtet var fyldigt, temmelig hvidt, men haardt. Hun var iført en hvid Ligdragt med hvid Kappe og brede Baand. Hendes Ansigt var saa vel conserveret, at man tydeligt kunde se, at hun ved sin Død var nogle og tyve Aar. Hænderne vare ej heller

Fløjlsløve.

synderlig indtørrede. 1829 savnedes en Fingerring, som formodentlig er bleven borttaget af de Murfolk, der har arbejdet i Capellet. En mørkerød Fløjlsløve, som har ligget i hendes Haand i 117 (118) Aar, bevares i det under Thomas Fischer (Den danske Fischer-Slægts Stamfader, Bartskeer el. Chirurg i Skanderborg) omtalte Etui eller Bestik (til hans Instrumenter. Det er endnu i Familiens Eje, ligesom Blom-

¹⁾ Peter Efraim de F., født i Horsens 1781. Først Sognepræst for Olsker-Allinge, Bornholm, senere i Helsingør, og Slotspræst paa Kronborg.

Indgangen til det Fischerske Kapel.

sten). I Egnen havde man det Sagn om hende, at hun havde været smuk og sat Pris paa Pynt«.

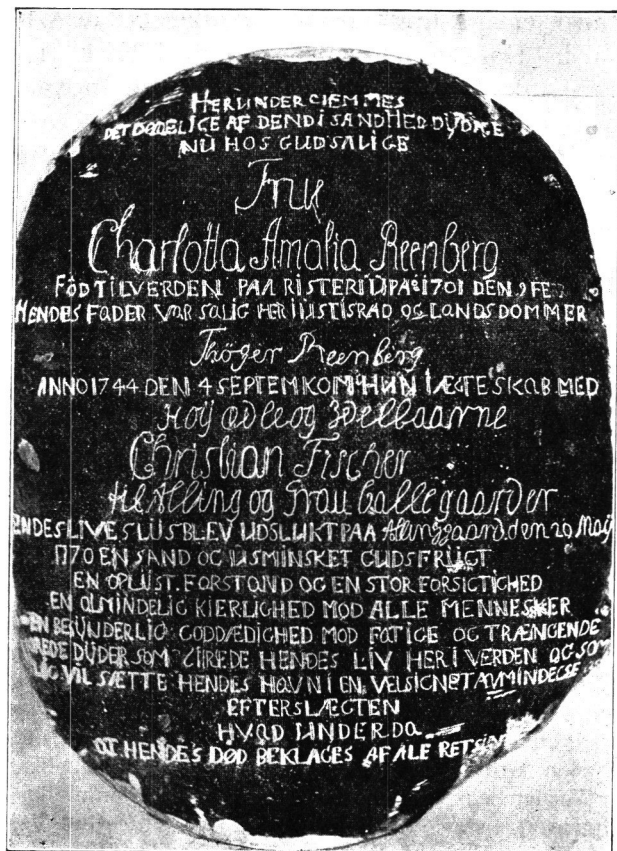
Chr. Fischer solgte i 1720 Silkeborg til Kronen og blev nu Ejer af Allinggaard, Gravballegaard og Vinderslevgaard. Han døde paa den første i 1774. I dette Tidsrum fik Kapellet i Linaa tre nye Indvaanere: Chr. F.s to Hustruer og han selv.

Hans første Hustru hed Marie Kirstine Poulsen og var Datter af Præsten Clemen Poulsens Broder, Landsdommer, Etatsraad Mathias Poulsen til Søbygaard og Bistrup. Hun døde paa Allinggaard 1736. Paa Kistens Mindeplade — som ikke er bevaret — lod hendes Mand sætte følgende — i Tidens Smag noget svulstige — Indskrift:

»Skal Dyden ikke skrives i Forglemmelsens Bog, naar Døden henleder os i Forglemmelsens Land? Da bliver dend aldrig glemt, som her ligger gemt. Den i Livet velædle og velbaarne nu i Døden salige Marie Kirstine Poulsen fordem velædle og velbaarne Christian Fischer Herre til Alling-Vinderslev etc. Gaarde, hans ilive saa kjærlig favnede, nu i Døden saa smertelig savnede dejligste, dyreste, dydigste Frue. I hendes Død er tabt for Verden en af dens dejligste Indbyggere, for Kirken en af dens dyreste Elskere, for de Fattige en af deres dydigste Hjælper, for mange en af de fortroligste Venner, for alle et af Dydens fuldkomneste Exempler, saa dyrebar et Clenod fik Verden d. 9. April 1701 i Eye, saa ønskelig en Skat beholdt Verden ikkun til d. 9. Maj Anno 1737 i Eye, da tog Himlen en Del, Sjælen, Graven en Del, Legemet, som det skrøbeligste, da savner Verden en Del, Dyden, som det uforglemmeligste, da Gud tørde Graaden af hendes Øjne, da satte Gud Taarer i manges Øjne. Hver den, som kendte hendes Dyd, maa nok begræde hendes Død«.

Chr. F.s anden Hustru hed Charlotta Amalia Reenberg — Datter af Landsdommer Thøger Reenberg, en i de Tider højt anskreven Poet — og hun døde 1770 paa Allinggaard. Hendes Mand satte hende paa hendes Gravplade, som er bevaret, dette Eftermæle:

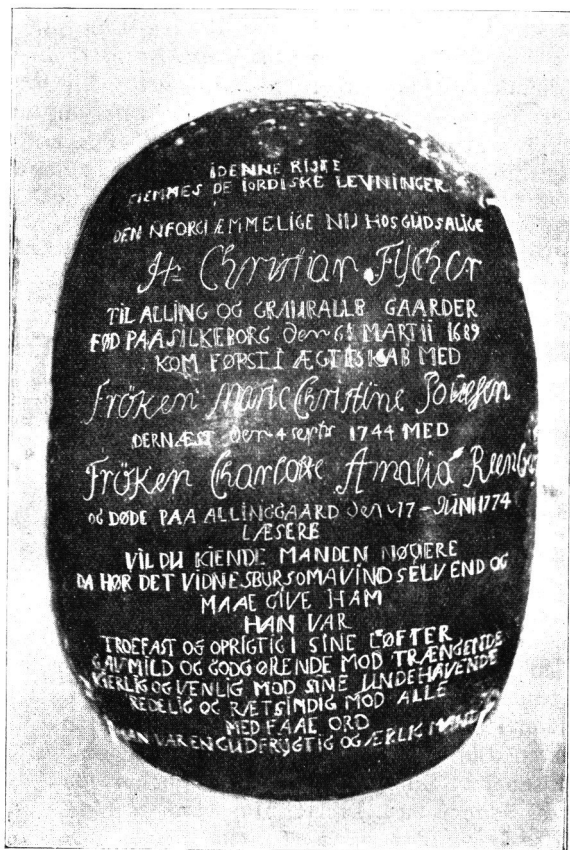
»Herunder gjemmes det dødelige af dend i Sandhed dydige nu hos Gud salige Frue Charlotta Amalia Reenberg født til Verden paa Ristrup Anno 1701 d. 2. Febr. Hendes Fader var

Charlotta Amalia Reenbergs Gravplade.

salig Hr. Justitsraad og Landsdommer Thøger Reenberg. Anno 1744 d. 4. Septem. kom hun i Ægteskab med høyædle og velbaarne Christian Fischer til Alling- og Grauballegaard. Hendes Lives Lys blev udslukt paa Allinggaard d. 20. May 1770. En sand og usminket Gudsfrøgt og en stor Forsigtighed en

almindelig Kærlighed mod alle Mennesker, en besynderlig Goddædighed mod Fattige og Trængende var de Dyder som zirede hendes Liv her i Verden, og som slig vil sætte hendes

Chr. Fischers Gravplade.

Navn i en velsignet Amindelse hos Efterslægten. Hvad Under da, at hendes Død beklages af alle retsindige«.

Chr. F. selv blev sat ind i Kapellet 1774. Hans Gravplade, som ogsaa er bevaret, siger:

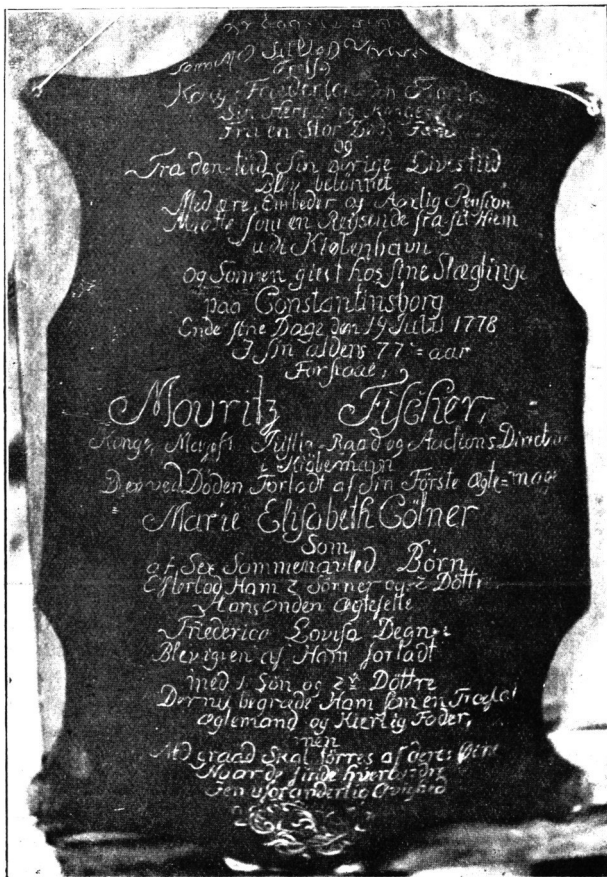
»I denne Kiste gemmes de jordiske Levninger af den ufor-glemmelige nu hos Gud salige Hr. Christian Fischer til Alling og Gravballe Gaarder. Fød paa Silkeborg d. 6. Marts 1689. Kom først i Ægteskab med Frøken Marie Christine Poulsen. Dernæst d. 4. Septbr. 1744 med Frøken Charlotte Amalia Reenberg og døde paa Allinggaard d. 17. Juni 1774. Læsere: Vil du kende Manden nøjere, da hør det Vidnesbyrd, som Avind selv endog maa give ham, han var trofast og oprigtig i sine Løfter, gavmild og godgørende mod Trængende, kiærlig og venlig mod sine underhavende, redelig og retsindig mod alle. Med faa Ord: han var en gudfrygtig og ærlig Mand«.

I 1778 blev den syvende Kiste bragt ind i Kapellet. Den rummede en fjærnere Slægtning, en Søn af Chr. F.s Fætter: Chr. Fischer paa Lavenhovgaard, som i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede fik Fængselsstraf for Vildttyveri i Silkeborg-Skoven, og døde i Viborg Tugthus, nævnt i mine tidligere Afhandlinger i dette Aarsskrift. Sønnen her hed Mourits Fischer. Paa hans Gravplade staar følgende Inskription:

»Herunder gemmes de jordiske Levninger af den, som med sit Eged Livs Fare Frelste Kong Friedrich den Fierde sin Herres og Konges Liv fra en stor Døds Fare og Fra den tiid sin øfrige Livstid Blev belønnet Med ære Embeder og Aarlig Pension. Maatte som en Reysende fra sit Hiem udi Kiøbenhavn og som en giest hos sine Slægtninge paa Constantinsborg Ende sine Dage den 19. Juli 1778 I sin alders 77 aar. Forstaaer Mouritz Fischer Kong Mayest Justice Raad og Auktions-Direktør i Kiøbenhavn Blev ved Døden forladt af Sin første Ægtemage Marie Elisabeth Cølner Som af sex Sammenavlede Børn Efterlod ham 2 Sønner og 2 Døtre. Hans anden Ægtefælle Frederica Lovisa Degn Blev igien af ham forladt med en Søn og 2de Døtre Der nu Begræde Ham som en Troefast Ægtemand og Kierlig Fader men Ald Graad Skal tørris af deres Øyne Naar de finde hverandre I en uforanderlig Ævighed«.

Da Mourits F. synes at have været et Stykke af en berømt Mand, der jo paa en Maade havde holdt Danmarks Fremtid i sin Haand, vil jeg tilføje, hvad

den Fischerske Stamtavle beretter om ham. Selv om dette kommer lidt i Strid med Gravpladens Beretning,

Mouritz Fischers Gravplade.

gør det, om det ellers er sandt, Manden endnu betydeligere. Det hedder her:

»Mouritz Fischer f. 1700, var først kongel. Livtiener siden Slots-Forv. paa Christiansborg Slot, derefter Auktions-Direkteur

i Kiøbenhavn og Justis-Raad. Det anmærkes her til hans Minde at han nest Gud reddede 2de Kongers Liv: Kong Frid. IV sank med sin Hest i en stor Kalk-Grubbe paa Amalienborg, alle vilde, men ingen torde; Fischer sprang uforsagd i Grubben og tog Kongen uskad af Hesten, og derfor fik han til sin Død Pension. Kong Christ. VI var paa Giethuset, hvor en Canon sprang og satte Huset i Lue; Fischer sprang uforsagd fra Galleriet ned mellem Mængden og fik Kongen uskad — — « (her synes at mangle en Slutning).

I den ottende og sidste Kiste, som blev indsat i Kapellet 1805, hviler Allinggaards daværende Ejer, Mourits Fischers Søn Jean Arnold Fischer. Jeg ofrer ham af forskellige Grunde en lidt længere Omtale end Kapellets øvrige Beboere.

Familieoptegnelserne siger om ham, hvad der sikkert kan fastslaaes som fuldt paalideligt, at han »forbedrede betydelig sine Godser, byggede flere Kirker, og var en meget virksom, aandrig og sprogkyndig Mand«. Jeg har ogsaa fra anden Side faaet dette meddelt. »I sin Ungdom«, siger Optegnelserne videre, »havde han rejst i Frankrig og England«. Han synes indtil da at have været Fischer-Slægts Blomst, og det forekommer mig, at Gravpladen paa hans Kiste er lidt for nøgtern i Omtalen af Manden. Paa den staar kun dette:

»Her nedlagdes Støvet af Allinggaards, Gravballegaards, Vinderslevgaards forrige Ejer« — han har paa dette Tidspunkt lige solgt sine Gaarde til 5-600,000 Rdlr. — »Velbyrdige Jean Arnold Fischer, som fik Livet d. 29. Januar 1749 og tilbragte det i gavnlig Virksomhed indtil d. 8. Januar 1805, da en overraskende Død kaldte ham fra denne Verden, hvor hans Daad er hans Minde«.

»Gavnlig Virksomhed« — det lyder jo lidt tørt i Sammenligning med al den Ros, der er ofret forskellige af dem i de øvrige Kister.

Familieoptegnelserne fortæller om hans Død, at denne skyldtes Apoplexi, som formodedes at være fremskyndet ved, at han fortrød Salget af Godset. Og de tilføjer, at hans pludselige Død »en Tid lang« var Skyld i »at en Mængde falske Rygter cirkulerede«. Disse »cirkulerede« endnu i min Barndom. Han gik da under Navnet »Den gale Fischer«, og man vidste at fortælle mange Historier, der skulde fastslaa hans Galskab. Saaledes bl. a. denne: naar han kom kørende eller ridende til Linaa Bys »Vesterled«, og Drengene sprang til for at lukke dette op, fik den, der kom først, en Daler, og den sidste et Smæk af Pisken.

En af Grundene til, at den jævne Bondebefolkning ansaa Jean Arnold F. for at være i al Fald »lidt til en Side«, var vel ogsaa den, at han i flere Aar — som Familieoptegnelserne siger — »intet Fruentimmer havde i sin Tjeneste og i det hele førte et temmelig ensomt Liv«.

Da hans Kiste blev indsat i Kapellet, var Bønderne klar over, at han selv ikke fandtes i den, men at han lod sig repræsentere af en Stud. Sagen skulde forholde sig saaledes, at han havde lagt sig stærkt ud med Kongen og var beordret over til København at »kysse den blaa Jomfru«, d. v. s. sættes i Blaataarn — som jo forøvrigt da forlængst var forsvundet fra Jordens Overflade, men altsaa endnu levede Sagnets Liv hos Bønderne — men unddrog sig Kysset ved at flygte ud af Landet og lede Majestæten paa Vildspor ved paa en Maade at lade sig begrave in Effigie. Sagen havde sin Rigtighed, berejste Folk paa Egnen havde Aar efter set ham lyslevende i Hamborg. »Stude«-Historien blev imidlertid — ogsaa i min Barndom — ved en Restauration af Kappellets Kister manet forsvarligt

ned, idet Haandværkerne da overbeviste sig om, at der virkelig laa en Mand i Kisten. Denne staar nærmest Indgangen i øverste Række.

Det, som gør Jean Arnold F. til den mest bemærkelsesværdige Person af Ligkapellets tavse Befolkning, er imidlertid den Omstændighed, af Digteren St. St. Blicher i Novellen »Fruentimmerhaderen« har indført ham i Litteraturen og derved har forsynet ham med en romantisk Patina, som fremhæver ham langt stærkere end hans borgerlige Dyder og hans Galskab tilsammen vilde gøre det.

Foruden den Fischerske Begravelse havde Kirken faaet endnu en: Den Preenske. Ang. Preen-Slægten's forskellige Forhold til Linaa Sogn maa jeg atter henvise til »Silkeborg Slot III«, hvor disse er udførlig behandlet. Jeg vil her indskrænke mig til en kort Omtale af dens Forhold til Kirken i Linaa.

Oberst Adam Erenreich von Preen var af gammel meklenborgsk Adel, gjorde den skaanske Krig med som Ritmester og Major, blev efter Krigens Ophør Amtmand over Ringsted Amt. Han gik imidlertid atter ind i Hæren og var som Fører af 5te jydsk Rytterregiment i Krigen sydpaa, saaledes i Brabant 1701 i engelsk-hollandsk Tjeneste. Han beboede i Slutningen af det 17de Aarh. en Gaard i Linaa — vist den, Præsten Palle Pedersen Wandels Enke og Døtre i sin Tid havde i Fæste: Højgaarden. Han var tre Gange gift: ¹⁾ med Anne Marie Kunstorff, død i Ringsted 1678. ²⁾ med Anna Sophia Leschebrant, død 1693. Om hende skriver Jacob Fogh i Linaa Kirkebog for dette Aar:

»Høy-ædle oc Velbaarne Hr. Obriste von Preen hans hiertelskende den Høy-ædle oc Velbaarne af Dyder oc kvaliteter

exemplar-Frue Oberst-jnde Sophia Leschebrant døde i Leyren ved Snachebech¹⁾ 24. Sept. oc efter forregaaende hendis egen disposition oc vateren hviler her i Alter Gulv under hendis Epitaphio«.

Hun har altsaa selv ønsket at hvile i Linaa Kirke.

Den tredje Hustrus Navn kendes ikke. Vi ved, efter »Kancelliets Brevbøger« kun dette om hende, at hun ved Døden 1704 fik Lov at »opsættes saalænge hendes Arvinger begære det, siden at begraves om Aftenen«. Hun er da ved Lys eller Fakler sat ned under Altergulvet i Linaa Kirke, som vi straks skal se.

At ogsaa Obersten selv og hans første Hustru er blevet puttet ned her, oplyses i Pontoppidans Danske Atlas, som i 1768 meddeler, at i Kirken findes et Epithafium over Obersten og hans tre Fruer. Den førstes Kiste maa da formodentlig være blevet flyttet herover fra Ringsted. Om von Preens egen Begravelse i 1702 oplyser »Kancelliets Brevbøger«, at hans Lig har faaet Lov til »paa et Aar at opstaa« (d. v. s. inden det endelig begraves. Maaske ogsaa af Arvehensyn).

Preen-Slægten har altsaa efter al Sandsynlighed delt Husrum med gamle Rasmus Nielsen. Deres Epithafium fandtes altsaa i Kirken endnu i 1768. Nu er det borte, var det allerede i min Barndom. Men naar det er blevet fjernet, ved jeg ikke.

Kirken har imidlertid endnu et Par Minder om Preen'erne: En smuk Sølvkalk og et gammelt Daabsfad, som nu er ophængt i den venstre Side af Kor-

¹⁾ Schnakebech = Schnakenbeck. Det er en By ved Elben, tæt vest for Byen Lauenburg. 1693 var der en lille Krig om Fæstningen Ratzeburg, hvorunder det meste af det danske Korps og navnlig Rytteriet laa i Lejr ved Lauenburg, altsaa lige ved nævnte Schnakenbeck. En anden Officersfrue døde ogsaa dernede: Generalløjtnant Lewetzow's (til St. Restrup).

buen. Paa den første er Bogstaverne A. E. P. F. R. indridset seks forskellige Steder. De sidste to — F. og R. — er vel Forbogstaverne i hans sidste Hustrus Navn. Paa det sidste staar med tydelig Skrift: Adam - Eren-Reich von Pren — Anna Sophia von Lesbrant.

Lad mig i denne Sammenhæng faa anbragt, at Kirken har endnu et Par Sølv-Relikvier fra de gamle Dage: en Kalk og Disk til Brug ved Syges Berettelse. De er skænket af Major Andreas Borneck og Frue Margrethe Felthausen til Lavenhovgaard 1711. »Danske Atlas« fortæller, at Gaverne er indgaaet til Erindring om Ægteparrets Overgang fra den katolske til den Luther-ske Kirke. Dette sidste er ikke helt korrekt. Fruen havde øjensynlig aldrig været Katolik. At Majoren havde tilhørt Katolicismen er der sikkert ikke Grund til at tvivle om. Han var født i Anhalt, havde, som Preen, gjort Felttog i Syden — ogsaa med 5te jyske Regiment — var blevet haardt saaret i Slaget ved Höchstedt og tilbragte sine sidste Dage paa Lavenhovgaard. (Se »Silkeborg Slot III«).

— — Af »kirkelige« Begivenheder i det 18de Aarhundredes Løb bør iøvrigt anføres, at Klokken under Christian VI blev støbt om. Hvilket Aar vides ikke. Paa dens Slagring stod — hvad jeg saa ofte som Barn har læst:

»Kong Christian den Sjette lod helbrede mine Revner,
Kom til Guds Hus med Bøn og Bod, saa tidt jeg dig indstævner«.

Jeg husker endnu, at Mærkerne af Knebelslagene var dybe; den havde da ogsaa dengang allerede gjort Tjeneste i langt over hundrede Aar. Nu er den atter støbt om, i 1908.

Aarhundredets største Begivenhed for den gamle

Kirkes Vedkommende var dog Rejsningen af det svære Murstens-Taarn, som nu staar der.

At det er bygget af en af Fischerne, kan der vist ikke være Tvivl om. De gamle Linaa-Bønder nævne da ogsaa en Fischer som Byggherre. Men det har ikke været mig muligt at finde Byggeaaret. Jeg har gennemgaaet alt, hvad Bispearkivet har om Stiftets Kirker fra 1764 og Aarhundredet ud, men der findes intet om Sagen. Heller ikke i den lange Række Provstesyn i samme Tidsrum. Provst Grønbech i Røgen har besørget de fleste af dem, lige til 1795. Hans Udtalelser om Kirkerne i det hele taget er ganske kortfattede og næsten aldrig udsættende. Heller ikke Linaa Kirke har han noget at sige paa. Hans Formel er i det væsentlige den fra 1774: »— — er ej forekommen nogen Brøstfældighed — — som ei enten strax er kommen under Reparation eller og af Kirchens Ejere er given Forsichring med første at skulle blive Repareret — —«. Det er egentlig kun i 1793 han har lidt at bemærke, og da er det Stormen, som gøres ansvarlig. Den har taget nogle Tagsten. Og heller ikke Provst Bagger, Alling — senere Linaa —, har i de første Aar fra 1795 noget at udsætte. Lidt Mangel paa Bly og lidt Forfald paa Kirkediget — det er i Reglen alt. Om Reparation ønskes, er Mangelen ikke saa betydelig, at der behøves »hastig Reparation«. Om Taarnet siges som sagt slet intet. Først i 1806 er der Grund til lidt kraftig Paatale. Vinduer, Døre, Laager og Porte trænger til Eftersyn. Og i 1807 kommer ogsaa til, at Taget mangler Understrygning, ogsaa Taarnet. Det er første Gang, dette nævnes, og nu optræder det jævnligt med manglende Udspækning og utæt Mønning.

Lad mig her tilføje, skønt jeg derved følger Kirken ud over Aarhundred-Skiftet. hvilket er udenfor min Plan, at i Aarene 1811 til 1818 — Aaret før Provst Bagger afgaar — gnaver denne over adskillig Brøst ved Kirken: Manglende Udspækning af Sydsiden, et Hul udenfor Kirkedøren, nogle forfaldne Stolestader, »mangfoldige« Huller i Taget, daarlige Stole paa »Pupelturet« (Provstens Stavning), manglende Sten i Skibets Gulv, et dybt Hul lige ud for Begravelsen (Fischers), »som er til Hinder ved adskillige i Kirken forefaldende Lejligheder«. Men det, som stærkest har krænket den gamle Provst, er dog Vinduernes Tilstand. Selve Karmen trænger til Forbedring, og der er i 1815 10 Ruder ude, og enkelte af disse skal søges i Vinduet ved Prækestolen. Og de sattes ikke ind foreløbig. Tilmed forsvinder der mere og mere Glas. I 1817 er det blevet til »mangfoldige«. Det er ikke sært, at den gamle Mand klager over »Træk og Kulde«. Først i 1818 bliver Hullerne lukkede, og det sidste Aar, han syner Kirken — 1819 — er alt i nogenlunde Orden.

Taarnet vil med sine svære Mure kunne staa i Aarhundreder. Kirkens Hovedindgang er altsaa lagt om i dets Vestside, og de tidligere omtalte Søjler og Buer fra Mændenes Indgang smykker den. I dets nordre Mur fører en Stentrappe op til den næste Hvælving og fra denne gaar i den søndre Mur atter en Trappe op til Taarnrummet, hvor Klokken svinger og gennem tre store og et lille Glamhul sender sine Malmtoner ud over Bakker og Dale og kalder til det gamle Gudshus.

Lad mig her indskyde, at Taarnet — vist kort efter dets Opførelse — blev Gravkammer, idet et Lig blev sat ind over dets nederste Hvælving og fik Lov at staa her vist omkring et Aarhundrede.

Jeg husker fra min Barndom den Uhygge, der jog gennem mig, naar jeg paa min Vej op til Klokken skulde hen over den mørke Hvælving, og Foden kom til at støde mod Ligkisten.

Først i 1899, efter en Indberetning til Biskoppen i Aarhus fra daværende Provst over Gjern Herred, C. Møller i Hammel, blev det nøjere undersøgt, hvorfra Liget stammede. Man formodede, det tilhørte den Hoff'ske Familie, som fra 1767 til først i 1800 havde ejet Silkeborg. Biskoppen forhørte sig hos en Dame i Aarhus: Oliemøller Bangs Hustru, hvis Moder var født Hoff, og hun mente, at Sandsynligheden talte for, at Barnet i Kisten var Landsdommer Hoff's og Hustrus, født Vodschou. Og Sognefoged Christen Sørensen, Haarup, havde, gennem en paalidelig Mand, hvis Bedstemoder havde tjent Landsdommeren, om Sagen erfaret følgende: Barnet var død paa Silkeborg og blev først nedsat i Slotshaven der. Men da saa Hoff byttede Silkeborg bort med Hald ved Viborg, toges Barnet op igen og blev foreløbig indsat i Linæa Kirke-taarn. Det var Hoff's Mening, at han senere vilde opføre et Ligkapel ved en af Hald-Egnens Kirker og indsætte Liget der. Dette fik han ikke gjort, og Kisten blev saa staaende i Linæa Kirketaarn.

Kisten stod altsaa urørt til 1899. Efter ovenstaaende Undersøgelse blev den saa aabnet, og det viste sig, at den indeholdt — efter Ligklæderne at dømme — en Pige, og hos hende laa et sammenbøjet Kort, Hjerterkonge, og en lille Guldring med Inskriptionen: I. H. V. 1768 ∴ I, hvilke Genstande fulgte med Kisten, da den paa Biskoppens Forlangende og i Overværelse af Sognefogderne Chr. Sørensen, Haarup, og Niels Peder Mikkelsen, Linæa, blev nedsat i Kirkegaardens nordvestre Del nærmest Kirken. Den daværende Præst

i Linaa, Waldemar Bagger, kastede Jord paa og bad et Fadervor.

— — Kirken har altsaa ikke, saa vidt jeg har kunnet skønne, været Genstand for nogen større Udsættelse i det 18de og langt op i det 19de Aarhundrede, naar undtages de foran omtalte Aar i Provst Baggers Tid, i al Fald ingen, som Tinget har maattet tage sig af. Jeg tør derfor sikkert gaa ud fra, at omtrent saaledes som den saa ud i min Barndom, har den set ud i ca. halvandet Hundrede Aar.

Jeg vil da slutte med at give en Beskrivelse af Kirken, som den saa ud i Midten af forrige Aarhundrede eller rettere i 1860'erne, dog med Forbigaaelse af Orglet, som var kommen til i 1859 — som Gave fra Overretsprokurator Hald og Hustru paa Lavenhovgaard — og de store spidsbuede Jernvinduer, der omtrent samtidig havde afløst de tidligere rundbuede do.

Vaabenhuset, som var af en nyere Dato, kom man ind i gennem en stor Trefyldings-Dobbeltdør, hvortil hørte en Nøgle som et Pistolløb. Og efter at have passeret hen over det med Kampestens-Kvadere belagte Gulv, hvori ogsaa saas en gammel Ligsten, stod man ved Døren til Storkirken. Denne var af samme Størrelse og Udseende som Hoveddøren og aabnedes som denne med en gammel massiv Nøgle. Skibet stod med tykke bukledede Mure, dækkede af et aarhundredgammelt, tommetykt Kalklag, Resultatet af de mange Linaa-Mureres Kalkning. Gulvet i Staderne og Midtergangen var Mursten — kolde Naboer for Fødderne ved Vintertid. Staderne var solide Egetræs-Indelukker med Fyldings-Døre og Rækker forinden i Karlesiden til Huer og Hatte at ligge paa. De øverste, oppe ved Briksdøren (Kordøren) var lidt højere i Indhegningen end de øvrige. Her har de silkeborgske Herskaber

Johannes-Figuren.

vel haft deres privilegerede Sæder, maaske ogsaa Præstefamilien. Paa en Stol umiddelbart bag de høje Stole stod indhugget: »Denne Stol hør Degen (Degnen) til«.

Døbefonten.

Af Vægprydelser i Skibet fandtes kun den Fischerske Plade over Kapellets Dør, og ved Siden af denne en Træfigur i Mandsstørrelse, forestillende Johannes den Døber — den eneste Billed-Levning fra den katolske Tid. Den er heldigvis fremdeles bevaret, men er nu hængt op paa den sydlige Væg.

I Koret befandt sig, henholdsvis i nordre og søndre Side, Præstens og Degnens Stole, den første — med Forhæng — brugtes ogsaa til Skriftestol.

Døbefonten stod i Kordøren til venstre. Den er det ældste og ærværdigste Stykke af Kirkeinventaret, idet den er udført af en jydsk Stenhuggermester paa Valdemarernes Tid; den er bygget op af tre tilhugne Granitblokke: en bred lav firkantet Plinth, en Fod af Form som en romansk Søjlebasis med Hjørneknopper og en klokkeformet Kumme. Denne Font er ikke saa rigt udsmykket som mange andre ligesaa gamle Fonte i Røgen, Gjern, Uth, Tamdrup; men omkring Kummen ses de to frontstillede Løver, der hører til en østjydsk Døbefont fra Valdemarernes Tid. Billedet viser Bagkroppen af den ene med den lange Hale, der er bøjet om bag Kroppen og naar helt hen til Nakken. Løverne maa opfattes som Sindbillede paa det onde, som Daaben beskytter imod¹⁾.

Knæfaldet gik tværs over Koret i lige Linje, lige bag gamle Rasmus Nielsens Ligsten, som laa i en Indfatning af Mursten. Altergulyet var Træ.

Historisk Samfund skylder Silkeborg Byraad Tak for Laan af Clicheerne til denne Afhandling.

¹⁾ Se Francis Beckett: Danmarks Kunst I, 273 fl. Kbh. 1925.